

ІНСТИТУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ І ПРАВА

В.О. Жаров

Захист права інтелектуальної власності

захист авторського права і суміжних прав

захист права промислової власності

**Київ
ІВП
2003**

ISBN 966-8786-01-7

Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності. Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності. Навчальний посібник. – К.: ЗАТ “Інститут інтелектуальної власності”, 2003. – 64 с.

Навчальний посібник, що підготовлений автором для студентів ЗАТ “Інститут інтелектуальної власності і права”, які навчаються за освітньо-професійною програмою підготовки спеціалістів і магістрів за спеціальністю 7.000002 (8.000002) “Інтелектуальна власність”.

В навчальному посібнику формулюються поняття інтелектуальної власності, розглядаються система джерел законодавства України з питань інтелектуальної власності, а також основні форми, засоби і способи захисту права інтелектуальної власності.

Видання може бути використано для підвищення кваліфікації спеціалістів в сфері інтелектуальної власності, викладачів та студентів правових, інженерних, економічних і інших спеціальностей, а також в якості навчального посібника для державних службовців, юристів-практиків, підприємців і службовців усіх видів економічної діяльності, які мають потребу поповнити свої знання в сфері інтелектуальної власності.

Рецензенти: Цибульов П.М., д.т.н., перший проректор Інституту інтелектуальної власності і права

Безклубий І.А., к.ю.н., доц. кафедри Цивільного права Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка

Відповідальний за випуск Сердюк Г.Н., к.т.н., декан Інституту інтелектуальної власності і права

Рекомендовано Вченою радою

ЗАТ “Інститут інтелектуальної власності і права”, протокол № 6 від 19 червня 2003 р.

© Жаров В.О., 2003

© ЗАТ “Інститут інтелектуальної власності і права”, 2003

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ОСНОВНА ЧАСТИНА	6
1. ПОНЯТТЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	6
2. СИСТЕМА ДЖЕРЕЛ ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	12
2.1. Авторське право і суміжні права	20
2.2. Право промислової власності	22
2.2.1. Право на результати інтелектуальної діяльності	22
2.2.2. Право на комерційні позначення	24
3. ПРАВА, ЩО НАБУВАЮТЬ СУБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	27
3.1. Авторське право (право на літературні, художні та інші твори) ...	28
3.2. Суміжні права (права на виконання, фонограми, відеограми та програми організацій мовлення)	29
3.3. Право промислової власності	30
3.3.1. Право на результати інтелектуальної діяльності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин та комерційну таємницю)	30
3.3.2. Право на комерційні позначення (право на торговельні марки, географічні зазначення та фірмові найменування) ...	32
4. ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	34
4.1. Поняття, форми, засоби та способи захисту права інтелектуальної власності	34
4.2. Адміністративно-правовий порядок захисту права інтелектуальної власності	39
4.3. Цивільно-правовий порядок захисту права інтелектуальної власності	47
4.4. Кримінально-правовий порядок захисту права інтелектуальної власності	52
4.4.1. Авторське право і суміжні права	52
4.4.2. Право промислової власності	54
ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ	59
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	63

ВСТУП

Науково-технічний, як і соціально-економічний прогрес в цілому, значною мірою залежить від ефективності творчої діяльності людини. Не буде перебільшенням зауважити, що поступ цивілізації без цього просто неможливий. Розвиток цивілізації у XX сторіччі, її постіндустріальний вектор переконливо підтвердили, що головним чинником сталого економічного розвитку можуть бути лише зростання інтелектуального потенціалу нації та науково-технологічні інновації, застосування яких суттєво впливає на обсяги та якість виробництва і споживання.

У сучасних умовах будь-який вид доцільної діяльності людини - культура, промисловість, сільське господарство, охорона здоров'я тощо - без належного науково-технічного забезпечення просто неможливий, як неможливий соціально-економічний прогрес суспільства взагалі без духовного розвитку. Це тісно пов'язані між собою процеси, які, в свою чергу, взаємозалежні. Ось чому однією з головних проблем, яка потребує постійної уваги з боку держави, є належне використання інтелектуального потенціалу нації.

Нині перед Україною постало завдання створення надійно діючої системи правової охорони інтелектуальної власності. Не випадково у своєму посланні до Верховної Ради «Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000 – 2004 роки» Президент України зазначив, що головною продуктивною силою в наш час виступають інтелект, знання і творчий потенціал людини, які мають стати визначальними факторами розвитку українського суспільства. Найбільшою цінністю сучасного цивілізованого світу є людина, її права та свободи. Конституцією України громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист права інтелектуальної власності, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом (ст. 54).

В той же час ринкові перетворення в економіці України ще не справляють належного позитивного впливу на розвиток науково-технічного потенціалу, технологічне оновлення виробництва, нарощування випуску наукоємної конкурентоспроможної продукції. У зв'язку з цим нагальною потребою є вдосконалення механізму інтеграції освіти, науки та виробництва, посилення державної підтримки інноваційних структур, створення системи правової охорони інтелектуальної власності, яка б відповідала міжнародним стандартам.

Доки такої системи не існуватиме, доти в Україну не надійдуть високі технології, триватиме відтік наукових кадрів та людей творчої праці.

Державна система правової охорони інтелектуальної власності має забезпечувати реалізацію проголошеного у ст. 54 Конституції України права кожного громадянина на захист права інтелектуальної власності, а також моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Надійні гарантії набуття, здійснення та захисту права інтелектуальної власності є невід'ємним атрибутом державності кожної цивілізованої країни. Наявність сучасної системи правової охорони інтелектуальної власності сприяє розвитку національної економіки, збереженню і збагаченню науково-технічного потенціалу держави, розвитку міжнародної торгівлі, залученню в економіку країни іноземних інвестицій, зокрема у вигляді найсучасніших технологій, входженню України як рівноправного партнера до світового ринку інтелектуальної власності.

Україна є учасницею міжнародних договорів з питань інтелектуальної власності, зокрема таких найважливіших в цій сфері, як Паризька конвенція про охорону промислової власності (далі – Паризька конвенція) та Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (далі – Бернська конвенція), а також ряду договорів, що включають питання інтелектуальної власності, зокрема Угода про торговельні відносини з США та Договір про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом.

Україна прийняла рішення щодо вступу до Світової організації торгівлі (СОТ). Реалізація цього рішення є найважливішим напрямом зовнішньоекономічної діяльності, що зобов'язує Україну забезпечити захист права інтелектуальної власності на рівні промислово розвинених країн і створити цивілізований ринок товарів, що виготовлені і введені в цивільний оборот із застосуванням об'єктів права інтелектуальної власності.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. ПОНЯТТЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Бурхливий розвиток виробництва у всіх галузях промисловості, сільського господарства, прогрес в культурній та науково-технічній сферах діяльності, а також зростання міжнародної торгівлі та обміну останніми досягненнями у всіх галузях культури, науки і техніки вимагає вищого ступеня правового регулювання міжнародних відносин в сфері інтелектуальної власності.

14 липня 1967 р. в Стокгольмі була підписана Конвенція, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності, яка вступила в дію в 1970 р. **Відповідно до Статті 2 зазначеної Конвенції, де подано визначення усіх понять, які зустрічаються в її тексті, поняття “інтелектуальна власність” визначено таким чином - це права, що відносяться до:**

- літературних, художніх і наукових творів;
- виконавчої діяльності артистів, звукозапису, радіо- і телевізійних передач;
- винаходів у всіх сферах діяльності людини;
- наукових відкриттів;
- промислових зразків;
- торговельних марок, фірмових найменувань і комерційних позначень;
- захисту від недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, що відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та художній сферах. Однак у цій Конвенції не сформульовано саме поняття “інтелектуальна власність”. Можна лише здогадуватися, що **у найширшому розумінні інтелектуальна власність означає закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах, а також на комерційні позначення.**

Подібне поняття права інтелектуальної власності наведено і в ст. 418 Книги четвертої Цивільного кодексу України, прийнятого Верховною Радою України 16 січня 2003 року (далі – ЦК України). Згідно з цим Кодексом **право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об’єкт права інтелектуальної власності.**

Результати інтелектуальної діяльності людини та комерційні позначення, на відміну від матеріальних об'єктів, не можуть бути захищені від використання третіми особами лише на підставі того, що хтось є власником права на них. Законодавство в сфері інтелектуальної власності намагається захистити інтереси правовласників шляхом надання їм відповідних обмежених часом прав, які дозволяють їм контролювати використання своїх об'єктів права інтелектуальної власності. При цьому зазначені права набуваються не щодо матеріальних об'єктів, у яких можуть бути втілені результати творчої праці, а щодо породження розуму людини як такого. Таким чином, **можна зазначити, що право інтелектуальної власності – загальний термін для певних результатів інтелектуальної діяльності людини і комерційних позначень, які є інтелектуальними цінностями нематеріальної природи і на які можна набути права, подібні до права власності, що сприяє ринковій діяльності.** Результати інтелектуальної діяльності і комерційні позначення мають спільний знаменник, а саме те, що вони визначають рівень споживчої якості товарів, які зумовлюють відповідний попит на ринку. Наприклад, у наручному годиннику суттєва сторона інтелектуальної якості (технічна, технологічна чи функціональна суть) ґрунтується на винаході; зовнішній вигляд годинника, його декоративна сторона інтелектуальної якості – на промисловому зразку, а комерційне позначення годинника у вигляді торговельної марки є відрізняльною ознакою, що виділяє цей годинник серед інших однорідних товарів і визначає маркетингову сторону інтелектуальної якості.

Більшість результатів інтелектуальної діяльності, таких як винаходи, корисні моделі, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин, комерційна таємниця, як практичне втілення ідей (знань, відомостей), відіграють важливу роль в удосконаленні суттєвої якості товарів, що визначається їхніми технічними, технологічними та функціональними ознаками. Інші результати інтелектуальної діяльності, такі як промислові зразки, твори мистецтва та художні твори, визначають зовнішній, естетичний вигляд, “вид” товарів, що сприяє підвищенню їх споживчої вартості.

Комерційні позначення, такі як торговельні марки, фірмові найменування і географічні зазначення, використовуються для поліпшення маркетингової якості товарів і послуг, розрізняючи їх або компанії чи географічні регіони, з яких вони походять, формування ділової репутації виробника та підвищення комерційної цінності товарів.

Внаслідок нематеріальної природи інтелектуальних цінностей, немає будь-яких природних обмежень або часових та просторових меж щодо використання одночасно або послідовно кількома особами будь-де у світі матеріальних носіїв, в яких зазначені вище інтелектуальні цінності втілені.

Незважаючи на те, що з одного боку, створення і використання результатів інтелектуальної діяльності, як нематеріальних активів, вимагає вкладення коштів, часу, зусиль і значних ризикованих дій на етапах дослідження, створення і виробництва, з другого боку, технічно просто і дешево відтворити вже створені результати інтелектуальної діяльності. Якщо такому відтворенню не перешкоджати шляхом правової охорони таких результатів інтелектуальної діяльності, їхній творець не зможе відшкодувати свій вкладений ризиковий капітал відповідними доходами на ринку і втратить свою матеріальну мотивацію і джерела для подальшої інноваційної творчості. **Мета правової охорони результатів інтелектуальної діяльності** – створити правовий механізм законного запобігання можливості актів “паразитизму”, тобто безоплатного використання зазначених нематеріальних активів третіми особами з комерційною метою.

Дозволяючи відшкодувати вкладені кошти відповідними доходами на ринку, правова охорона результатів інтелектуальної діяльності сприяє: розвитку техніки та технологій, економіки, культури, збільшенню номенклатури і підвищенню якості товарів, в основі яких використовуються результати інтелектуальної діяльності; матеріальному і моральному заохоченню творців; розкриттю інформації щодо результатів інтелектуальної діяльності для того, щоб поступово зробити їх доступними для громадськості спочатку для експериментальних цілей, а після закінчення строку дії права на них - для цілей виробництва; трансферу технологій, головним чином шляхом ліцензування права на результати інтелектуальної діяльності.

Мета правової охорони, що надається комерційним позначенням: розвиток ринку шляхом надання можливості розрізнити марковані товари і послуги щодо їх походження, їхньої якості і шляхом їх рекламування серед споживачів. Комерційні позначення формують ділову репутацію виробників товарів і послуг, а комерційна репутація останніх становить цінність для підприємства, оскільки відображає його ділову та комерційну репутацію, яка в свою чергу може трансформуватися у більш високі доходи на ринку.

Право інтелектуальної власності включає різні правові інструменти, які можуть поєднуватись, щоб забезпечити більш ефективну правову охорону і захист права на результати інтелектуальної діяльності та комерційні позначення. Вибір конкретного інструмента правової охорони та захисту права інтелектуальної власності залежить від особливостей об'єкта права інтелектуальної власності.

Як правило, кожна країна має своє власне законодавство і свою національну систему органів, що здійснюють державне регулювання та управління в сфері інтелектуальної власності. Національне законодавство з питань інтелектуальної власності і практика його

застосування мають суттєву різницю в різних країнах. В той же час світова спільнота досягла згоди щодо міжнародних (глобальних) стандартів, що в свою чергу забезпечило певний рівень гармонізації національного законодавства країн через міжнародні договори. До таких міжнародно-правових документів перш за все слід віднести Паризьку конвенцію, Бернську конвенцію, Угоду про торговельні аспекти права інтелектуальної власності (далі - Угода TRIPS), Договір про закони щодо торговельних марок і Договір про патентне право. Процес гармонізації законодавства постійно розвивається. Цьому в значній мірі сприяють глобальні і регіональні системи подання заявок, реєстрації і видачі патентів, які спрощують процес набуття права на деякі результати інтелектуальної діяльності і комерційні позначення, зокрема, через Договір про патентну кооперацію (далі – Договір РСТ), Мадридську угоду про міжнародну реєстрацію торговельних марок (далі – Мадридська угода), Гаазьку угоду про міжнародну реєстрацію промислових зразків (далі – Гаазька угода) і Лісабонську угоду про охорону географічних зазначень і міжнародну реєстрацію прав на них (далі – Лісабонська угода).

Правова охорона результатів інтелектуальної діяльності та комерційних позначень ґрунтується на певних принципах, спрямованих на забезпечення бажаного балансу між приватними і державними інтересами, виключними правами і вільною конкуренцією.

Важливим принципом правової охорони є обмеження її дії щодо об'єктів права інтелектуальної власності, строку та території її дії. Право інтелектуальної власності не є абсолютним правом на результати інтелектуальної діяльності та комерційні позначення. Це право спрямоване на забезпечення превентивної функції стосовно певних видів ринкової діяльності інших осіб, яка, в свою чергу, спрямована на комерціалізацію інтелектуальних цінностей (з метою “виготовлення, використання, продажу”), без дозволу власника прав, в рамках обмежень у часі, території, виключень щодо добросовісного використання (наприклад, вільне використання для навчальних цілей) і в інтересах суспільства (наприклад, антимонопольні правила, захист прав споживача).

Правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності за своєю природою є строковою і має на меті передати результати інтелектуальної діяльності у загальне надбання, як тільки дія права на них закінчиться. Об'єкти права інтелектуальної власності, які є загальним надбанням, не можуть використовуватись тільки для приватних цілей і є доступними для вільного копіювання і використання будь-ким.

За традицією, що склалася, **право інтелектуальної власності поділяється на “авторське право і суміжні права” та “право промислової власності”.**

Згідно з положеннями Всесвітньої конвенції про авторське право від 6 вересня 1952 р. **авторське право** - це право авторів на літературні та художні твори, наприклад письмові, музичні, драматичні та кінематографічні, твори живопису, графіки та скульптури. З авторським правом тісно пов'язані так звані "суміжні права". **Є три різновиди суміжних прав:** право на виконання, право на фонограми і право на радіо- і телевізійні програми організацій мовлення.

Відповідно до Паризької конвенції **право промислової власності** - це право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, фірмові найменування, географічні зазначення, тобто право на результати інтелектуальної діяльності і право на комерційні позначення. Також до об'єктів права промислової власності відноситься захист від недобросовісної конкуренції. Право промислової власності поширюється не тільки на промисловість і торгівлю, а й на галузі сільськогосподарського виробництва і видобувної промисловості та на всі продукти промислового чи природного походження (наприклад, вино, зерно, тютюн, фрукти, худоба, мінеральні води, пиво, квіти, борошно тощо). Це дає нам можливість віднести до об'єктів права промислової власності також так звані нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності, зокрема, топографії інтегральних мікросхем, комерційну таємницю, сорти рослин.

Наведений перелік об'єктів права інтелектуальної власності не є вичерпним, він може поповнюватися новими результатами інтелектуальної діяльності та комерційними позначеннями.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Дайте визначення поняття "інтелектуальна власність" відповідно до Конвенції, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності;

2. Дайте визначення поняття "право інтелектуальної власності", наведене в книзі четвертій Цивільного кодексу України;

3. Дайте визначення поняття "споживча якість товарів";

4. Яким чином впливає інтелектуальна власність на рівень споживчої якості товарів;

5. Які об'єкти права інтелектуальної власності впливають на суттєву якість товарів;

6. Які об'єкти права інтелектуальної власності впливають на маркетингову якість товарів;

7. Які об'єкти права інтелектуальної власності впливають на естетичний вигляд товарів;

8. Яка мета правової охорони результатів інтелектуальної діяльності;
9. Яка мета правової охорони комерційних позначень;
10. Назвіть принципи, на яких ґрунтується правова охорона інтелектуальної власності;
11. Назвіть правові інститути, за якими компонується об'єкти права інтелектуальної власності;
12. Назвіть об'єкти авторського права і суміжних прав;
13. Назвіть об'єкти права промислової власності.

2. СИСТЕМА ДЖЕРЕЛ ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Законодавство України в сфері інтелектуальної власності становить собою не розрізнену сукупність чинних правових норм, а цілісну досить складну їх систему. Відомо, що найважливішою ознакою системи є структурованість. Отже, для розуміння системи законодавства в тому числі і у сфері інтелектуальної власності, потрібно насамперед з'ясувати її ієрархію, яка формується на основі юридичної сили чинних нормативних актів і в основному визначається системою органів державної влади та управління. Крім того, **Конституцією України встановлено певну залежність між нормативними актами різних рівнів**, згідно з якою акти органів нижчого підпорядкування мають відповідати актам вищих за належністю органів, а останні — слугувати вихідною базою для актів меншої юридичної сили.

Серед нормативних актів, що регулюють правовідносини у сфері інтелектуальної власності, головну роль відіграють акти вищих органів державної влади, тобто законодавчі акти.

Головним законодавчим актом в сфері інтелектуальної власності після Конституції України є ЦК України. Книга четверта ЦК України “Право інтелектуальної власності” складається із 12-ти глав (35 – 46), що регулюють порядок набуття, здійснення та захисту права на різні об'єкти права інтелектуальної власності.

Глава 35 “Загальні положення про право інтелектуальної власності” містить норми, які визначають поняття права інтелектуальної власності; встановлюють співвідношення права інтелектуальної власності та права власності; містять перелік об'єктів і суб'єктів права інтелектуальної власності; закріплюють підстави набуття права інтелектуальної власності; розкривають зміст особистих немайнових і майнових прав інтелектуальної власності; встановлюють строк чинності права інтелектуальної власності; регулюють питання використання об'єкта права інтелектуальної власності та передання майнових прав інтелектуальної власності до інших осіб; встановлюють порядок здійснення права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам, а також права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору або за замовленням; визначають наслідки порушення права інтелектуальної власності та перелік рішень, які може постановити суд, щодо захисту права інтелектуальної власності.

Наступні глави Книги четвертої ЦК України містять цивільно-правові норми з правової охорони окремих об'єктів права інтелектуальної власності: літературні, художні та інші твори (авторське право); виконання, фонограми, відеограми та програми організацій

мовлення (суміжні права); наукові відкриття; винаходи, корисні моделі і промислові зразки; топографії інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин і породи тварин; фірмові найменування; торговельні марки; географічні зазначення; комерційна таємниця.

Водночас, необхідно мати на увазі, що ЦК України не може та й не повинен підмінювати собою всі інші закони, які регулюють правовідносини у сфері інтелектуальної власності. Кожний з них виконує своє цільове призначення, виходячи з предмету регулювання. Так акти цивільного законодавства включають лише норми, які регламентують відносини щодо особистих немайнових та майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Втім в сфері інтелектуальної власності виникають суспільні відносини, які не вичерпуються предметом регулювання цивільного права. Мова йде, зокрема, про організаційні відносини, що є предметом регулювання адміністративного права, про фінансові (щодо сплати державного мита), трудові (щодо службових об'єктів права інтелектуальної власності), процесуальні (щодо порядку захисту порушеного права інтелектуальної власності), кримінально-правові (щодо кримінальної відповідальності) тощо.

Особливості об'єктів права інтелектуальної власності зумовлюють необхідність комплексного системного підходу до регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з їх створенням, використанням, набуттям та захистом права на них. Досвід зарубіжних країн та й історія розвитку вітчизняного цивільного права та спеціального законодавства в сфері інтелектуальної власності доводять перевагу регулювання даних правовідносин спеціальними законами. Щодо ролі цивільного кодексу, як спеціального закону в галузі цивільного права, то в ньому встановлюються лише загальні положення в сфері інтелектуальної власності. Завдяки цьому і стає необхідним існування **спеціального законодавства в сфері інтелектуальної власності, яке забезпечує комплексне системне регулювання певних суспільних відносин у цій сфері.**

Норми щодо захисту права інтелектуальної власності містяться також в Кримінальному кодексі України (статті 176, 177, 216, 229, 231 і 232), Митному кодексі України (глава X), Цивільному процесуальному кодексі України (Глава 4–А), Господарському процесуальному кодексі України (Розділ V-1), Кримінально – процесуальному кодексі України (статті 20, 112) та Кодексі України про адміністративні правопорушення (ст. 52-1).

Крім того, **захист права інтелектуальної власності здійснюється не лише засобами національного законодавства.** Запобігання протиправним діям у сфері інтелектуальної власності є одним із головних завдань Всесвітньої організації інтелектуальної

власності (ВОІВ), членом якої є Україна. Договори, які укладаються під егідою ВОІВ, утворюють уніфіковану правову базу з питань інтелектуальної власності, положення якої повинні виконуватися усіма країнами - учасницями цієї організації. Як вже зазначалося вище, найважливішими договорами, що діють у рамках ВОІВ, є: Паризька та Бернська конвенції, а також Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення. Кожна із зазначених конвенцій має положення, спрямовані на захист права інтелектуальної власності.

Найбільш повно норми, пов'язані із захистом права інтелектуальної власності надані в Угоді TRIPS, що є однією з угод Світової організації торгівлі (СОТ). Головною умовою членства в СОТ лишається приєднання країни до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), тобто комплексу міжнародних договорів, а це означає - відповідність національного законодавства стандартам, які містяться у всіх міждержавних договорах системи ГАТТ, яких налічується близько 30. Однією з найважливіших угод системи ГАТТ є Угода TRIPS, яка визнана сьогодні у світовому співтоваристві як правовий документ, що охоплює питання, пов'язані з правовою охороною інтелектуальної власності. На положеннях Угоди TRIPS засновано більшість міжнародних договорів, які були укладені після 1 січня 1995 р. - дати створення СОТ. Таким чином, гармонізація національного законодавства відповідно до положень Угоди TRIPS є однією з умов вступу України до СОТ, а вступ до цієї організації надасть можливість інтегруватися в світові ринкові структури.

Угода TRIPS містить:

- загальні положення та основні принципи, в яких викладено вимоги щодо національного режиму, тобто обов'язку країни-учасниці СОТ надавати фізичним і юридичним особам іншої країни-учасниці такі ж права інтелектуальної власності, як і фізичним та юридичним особам своєї країни, а також положення щодо режиму, який передбачає у разі надання будь-яких переваг, сприяння, привілеїв або імунітету якійсь країні поширити їх на всі інші країни-учасниці СОТ;
- стандарти щодо набуття та здійснення права інтелектуальної власності, в яких наведені вимоги стосовно об'єктів авторського права і суміжних прав, торговельних марок, географічних зазначень, промислових зразків, винаходів, топографій інтегральних мікросхем, комерційної таємниці, а також положення щодо контролю за обмеженням конкуренції у ліцензійних договорах;

- питання захисту права інтелектуальної власності, що стосуються загальних зобов'язань, цивільно-правових та адміністративних процедур і заходів щодо усунення правопорушень в сфері інтелектуальної власності, зокрема запобіжні заходи, особливі вимоги стосовно прикордонних заходів, кримінальні процедури, які мають використовуватися країнами для захисту права інтелектуальної власності.

Таким чином, можна зробити висновок, **що законодавчі норми стосовно питань інтелектуальної власності, зокрема захисту права інтелектуальної власності, містяться в:**

- **загальному законодавстві України.** Це:
 - Конституція України від 28.06.1996 (статті 41, 54);
 - Цивільний кодекс України від 16.01.2003, який набуває чинності з 01. 01. 2004року (статті 15 – 23, 418 – 508 та 1107-1129);
 - Господарський кодекс України від 16.01.2003, який набуває чинності з 01. 01. 2004року (статті 32, 33, 36, 37, 154-162 та 251-257);
 - Цивільний процесуальний кодекс України, прийнятий 18.07.63року, із змінами від 10.07.2003року;
 - Кодекс України про адміністративні правопорушення (витяг), прийнятий 07.12.84року із змінами від 11.09.2003року (статті 51-2, 164-6, 164-7, 164-9);
 - Кримінальний кодекс України (витяг), прийнятий 5.04.2001року із змінами від 11.07.2003року (статті 176, 177, 216, 229, 231, 203-1, 232);
 - Митний кодекс України (витяг), прийнятий 11.08.2002року із змінами від 24.12.2002року (статті 255-258 та 345);
 - Кримінально-процесуальний кодекс України, прийнятий 28.12.60року із змінами від 11.07.2003року;
 - Господарський процесуальний кодекс України, прийнятий 6.11.1991року із змінами від 22.05.2003року;
 - Кодекс законів України про працю (витяг), прийнятий 10.12.1971року із змінами від 10.07.2003року (статті 42, 91, 95 та 126);
- **спеціальних законах України з питань інтелектуальної власності.** Це:

Закон України “Про авторське право і суміжні права”, прийнятий 23.12.1993року із змінами від 22.05.2003року;

Закон України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, прийнятий 15.12.1993року із змінами від 22.05.2003року;

Закон України “Про охорону прав на промислові зразки”, прийнятий 15.12.1993року із змінами від 22.05.2003року;

Закон України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, прийнятий 15.12.1993року із змінами від 22.05.2003року;

Закон України “Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем”, прийнятий 05.11.1997року із змінами від 22.05.2003року;

Закон України “Про охорону прав на зазначення походження товарів”, прийнятий 16.06.1999року із змінами від 22.05.2003року;

Закон України “Про охорону прав на сорти рослин”, прийнятий 21.04.1993року із змінами від 17.01.2002року;

Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції”, прийнятий 07.06.1996року із змінами від 15.05.2003року;

Закон України “Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп’ютерних програм, баз даних”, прийнятий 23.03.2000року із змінами в новій редакції від 10.07.2003року;

Закон України “Про особливості державного регулювання діяльності суб’єктів господарювання, пов’язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування” від 17.01.2002року;

- **законах України, які містять норми щодо права інтелектуальної власності. Це:**

Закон України “Про власність”, прийнятий 07.02.1991року із змінами від 15.05.2003року (статті 13, 26, 40-42);

Закон України “Про захист економічної конкуренції”, прийнятий 11.01.2001року із змінами від 15.05.2003року (статті 9 і 10);

Закон України “Про підприємства в Україні”, прийнятий 27.03.1991року із змінами від 10.07.2003року (статті 1 та 15);

Закон України “Про підприємництво”, прийнятий 07.02.1991року із змінами від 05.06.2003року (ст. 2);

Закон України “Про інноваційну діяльність”, прийнятий 04.07.2002року із змінами від 26.12.2002року (статті 4, 5 та 14);

Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств”, прийнятий 28.12.1994року із змінами від 10.07.2003року (статті 1 та 5);

Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, прийнятий 16.04.1991року із змінами від 22.05.2003року (статті 1, 16 та 17);

Закон України “Основи законодавства України про культуру”, прийнятий 14.02.1992року із змінами від 26.12.2002року (статті 5 та 9);

Закон України “Про інформацію”, прийнятий 02.10.1992року із змінами від 03.04.2003року (статті 43 та 45-1);

Закон України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, прийнятий 16.11.1992року із змінами від 10.07.2003року (статті 7, 23, 26 та 36);

Закон України “Про режим іноземного інвестування”, прийнятий 19.03.1996року із змінами від 15.05.2003року (статті 2 та 21);

Закон України “Про науково-технічну інформацію”, прийнятий 25.06.1993року із змінами від 15.05.2003року (статті 2, 10 та 15);

Закон України “Про інвестиційну діяльність”, прийнятий 18.09.1991року із змінами від 15.05.2003року (статті 1 та 4);

Закон України “Про телебачення і радіомовлення”, прийнятий 21.12.1993року із змінами від 22.05.2003року (статті 1, 30, 36 та 46);

Закон України “Про захист інформації в автоматизованих системах”, прийнятий 05.07.1994року (статті 4 та 5);

Закон України “Про наукову і науково-технічну експертизу”, прийнятий 10.02.1995року із змінами від 21.09.99року (статті 5 та 20);

Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, прийнятий 13.12.1991року із змінами від 10.07.2003року (статті 1, 2, 5, 22, 31 та 42);

Закон України “Про інформаційні агентства”, прийнятий 28.02.1995року із змінами від 15.05.2003 року (статті 6 та 32);

Закон України “Про рекламу”, прийнятий 03.08.1996року із змінами в новій редакції від 11.07.2003року (статті 1, 4, 6, 8, 12, 13, 22 та 27);

Закон України “Про видавничу справу”, прийнятий 05.06.1997року із змінами від 15.05.2003року (статті 4, 17, 20 та 23);

Закон України “Про архітектурну діяльність”, прийнятий 20.05.1999року (статті 2 та 29-31);

Закон України “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів”, прийнятий 23.09.1997року із змінами від 03.04.2003року (статті 12 та 14);

Закон України “Про професійних творчих працівників і творчі союзи”, прийнятий 07.10.1997року із змінами від 21.06.2001року (статті 3, 4 та 21);

Закон України “Про кінематографію”, прийнятий 03.01.1998 року із змінами від 15.05.2003року (статті 1, 3, 4, 5, 7, 13, 16, 19 та 24);

Закон України “Про стандартизацію” від 17.05.2001 року (статті 11 та 12);

Законі України «Про банки і банківську діяльність» (ст. 52);

Декрет Кабінету Міністрів України “Про державне мито”, прийнятий 21.01.1993року із змінами від 11.07.2003 року (статті 2, 3, 4 та 6);

Указ Президента України “Про Тимчасове положення про правову охорону об’єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні”, прийнятий 18.09.1992 року із змінами від 22.06.1994року (втратило чинність у частині правової охорони об’єктів права промислової власності, крім пунктів 54, 59, 60, 61, 62, 68 і 70;

- **міжнародних договорах у сфері інтелектуальної власності, учасником яких є Україна. Це:**

Конвенція, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ), підписана в Стокгольмі

14 червня 1967 року із змінами від 2 жовтня 1979 року (дата набуття чинності для України - 26 квітня 1970 року);

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24 липня 1971 року із змінами від 2 жовтня 1979 року (дата набуття чинності для України - 25 жовтня 1995 року);

Всесвітня конвенція про авторське право від 1952 року (дата набуття чинності для України – 27 травня 1973 року);

Конвенція про захист виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29 жовтня 1971 року (дата набуття чинності для України – 18 лютого 2000 року);

Міжнародна (Римська) конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, від 26 жовтня 1961 року (Дата набуття чинності для України – 12 червня 2002 року);

Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право від 1996 року (дата набуття чинності для України – 6 березня 2002 року);

Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми від 20 грудня 1996 року (дата набуття чинності для України – 20 травня 2002 року);

Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (дата набуття чинності для України – 25 грудня 1991 року);

Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 року (дата набуття чинності для України - 25 грудня 1991 року);

Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків від 28 червня 1989 року (дата набуття чинності для України – 29 грудня 2000 року);

Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків від 15 червня 1957 року (дата набуття чинності для України - 29 грудня 2000 року);

Договір про закони щодо товарних знаків від 27 жовтня 1994 року (дата набуття чинності для України - 1 серпня 1996 року);

Найробський договір про охорону Олімпійського символу від 26 вересня 1981 року (дата набуття чинності для України – 20 грудня 1998 року);

Договір про патентну кооперацію (РСТ) від 19 червня 1970 року (дата набуття чинності для України – 25 грудня 1991 року);

Будапештський Договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури від 28 квітня 1977 року (дата набуття чинності для України - 2 липня 1997 року);

Договір про патентне право від 1 червня 2000 року (дата набуття чинності для України - 22 листопада 2002 року);

Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків від 1969 року із змінами від 1999 року (дата набуття чинності для України - 28 серпня 2002 року);

Міжнародна конвенція про охорону нових сортів рослин від 2 грудня 1961 року із змінами від 10 листопада 1972 року, від 23 жовтня 1978 року та від 19 березня 1991 року (дата набуття чинності для України – 3 листопада 1995 року).

Крім того, в Україні існує близько 100 підзаконних актів, затверджених постановами Кабінету Міністрів України або наказами відповідних центральних органів виконавчої влади.

При характеристиці національного законодавства з питань захисту права інтелектуальної власності слід виходити з неоднорідності суспільних відносин, що складають предмет правового регулювання і розподіляються на дві відносно самостійні групи:

- відносини, що виникають в сфері авторського права і суміжних прав;
- відносини, що виникають в сфері права промислової власності, яка пов'язана з правами на такі результати інтелектуальної діяльності, як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин, комерційну таємницю, а також правами на такі комерційні позначення, як торговельні марки, географічні зазначення та фірмові найменування.

2.1. Авторське право і суміжні права

В Україні діє **Закон «Про авторське право і суміжні права»**, яким регулюються дві відносно самостійні групи правовідносин. Першу з них складають правовідносини, що виникають у зв'язку із створенням творів науки, літератури і мистецтва, а також набуттям, здійсненням та захистом права на них. Ці правовідносини становлять предмет регулювання права на копіювання в традиційному розумінні. До другої групи належать правовідносини, пов'язані зі створенням та

використанням виконань, фонограм, відеограм, програм організацій мовлення, які становлять предмет регулювання прав, пов'язаних із зазначеним вище правом на копіювання. Ці дві групи правовідносин настільки тісно взаємопов'язані, що їх регулювання окремими законами навряд чи було б виправданим.

Захист авторського права та суміжних прав регламентується у зазначеному законі спеціальним Розділом V «Захист авторського права і суміжних прав», норми якого визначають поняття порушення авторського права і суміжних прав (ст. 50), а також порядок і способи цивільно-правового захисту та забезпечення позову у справах про порушення цих прав (статті 51-53).

Ще одним джерелом законодавства щодо захисту авторського права і суміжних прав є міжнародні договори. Стаття 5 Закону «Про авторське право і суміжні права» передбачає, що в разі, коли міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено правила, відмінні від тих, які містяться в законодавстві України про авторське право і суміжні права, то застосовуються правила міжнародного договору. Із зазначеного вище випливає, що норми міжнародних договорів України, що є складовою національного законодавства, мають перевагу над внутрішнім законодавством, тому їхня роль у регулюванні правовідносин в сфері авторського права і суміжних прав надзвичайно велика.

До міжнародних договорів України відносяться і ті, що були укладені колишнім Радянським Союзом, і ті, що підписані за часів незалежності України. Як відомо, СРСР з 1968 р. був членом **Всесвітньої організації інтелектуальної власності**, а з 1973 р. став учасником **Всесвітньої (Женевської) конвенції про авторське право**. Що стосується включення України у міжнародну систему авторського права і суміжних прав, то на сьогодні вона є також членом **Бернської конвенції (редакція 1971 р.)**, **Конвенції про захист виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм 1971 р.**, **Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення**, підписаної в Римі 26 жовтня 1961 р., **Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право від 20 грудня 1996 р. та Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми** (від того ж числа).

Бернська та Римська конвенції також містять положення, які вимагають від кожної країни-учасниці вживати відповідних заходів щодо захисту авторського права і суміжних прав.

Так, Бернська конвенція передбачає арешт у країні імпорту копій музичних товарів, які були ввезені без дозволу автора твору або власника права на цей твір (ст.13) та захист авторського права на:

твори, на яких є ім'я автора або коли псевдонім не викликає сумніву стосовно особи автора; кінематографічні твори; твори, що оприлюднені анонімно чи під псевдонімом; відповідні неопубліковані твори, автор яких невідомий (ст. 15). Норми цієї конвенції встановлюють правило, відповідно до якого копії твору, виготовлені з порушенням авторського права, підлягають арешту в будь-якій країні-учасниці Бернського Союзу, де цьому твору надана правова охорона (ст. 16), а також зобов'язує кожну країну-учасницю Бернського Союзу відповідно до свого законодавства вживати заходів щодо того, аби забезпечити застосування положень цієї конвенції (ст.36). Крім того, країни-учасниці Бернського Союзу погодилися, що до того часу, коли країна прийняла на себе зобов'язання відповідно до Бернської конвенції, вона здійснить всі необхідні заходи, виходячи із свого національного законодавства, щоб забезпечити застосування положень цієї конвенції.

Аналогічні положення можна знайти і в ст. 26 Римської конвенції.

2.2. Право промислової власності

Як вже зазначалося раніше, право промислової власності складається з права на результати інтелектуальної діяльності та права на комерційні позначення.

2.2.1. Право на результати інтелектуальної діяльності

Розглянемо джерела законодавства, що стосуються права на результати інтелектуальної діяльності. Основними джерелами законодавства з питань правової охорони результатів інтелектуальної діяльності є **закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» та «Про охорону прав на сорти рослин»**. Як випливає з преамбули цих законів, ними регулюються правовідносини, що виникають у зв'язку зі створенням зазначених результатів інтелектуальної діяльності, а також із набуттям, здійсненням та захистом права на ці об'єкти права інтелектуальної власності.

Ці закони сьогодні регулюють практично всі аспекти, пов'язані з правовою охороною результатів інтелектуальної діяльності, в тому числі, порядок подання та розгляду заявок на реєстрацію права на зазначені вище об'єкти права інтелектуальної власності. Цивільно-правові норми також становлять правову основу регулювання правовідносин в сфері права промислової власності, зокрема, між

працівником і роботодавцем, що виникають у зв'язку із створенням, правовою охороною об'єктів інтелектуальної власності, які були створені в порядку виконання службового завдання.

Законодавство України з питань правової охорони комерційної таємниці становить сукупність статей, що містяться в різних законодавчих актах, які загалом регулюють інші суспільні відносини. Важливе значення у цій сфері має низка статей **Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»**, які забороняють незаконне використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, визначають функції та права Антимонопольного комітету України, а також санкції, які можуть бути застосовані до порушників правил добросовісної конкуренції. **Закон України «Про інформацію»** включає низку норм, що безпосередньо стосуються комерційної таємниці. Зокрема в ньому дається поняття конфіденційних відомостей (інформації), що становлять комерційну таємницю, та передбачається порядок захисту права на таку інформацію. В **Законі «Про підприємства в Україні»** визначається поняття комерційної таємниці підприємства. Термін «банківська таємниця» розкривається в **Законі України «Про банки і банківську діяльність»**.

У системі джерел законодавства з питань правової охорони результатів інтелектуальної діяльності, віднесених до промислової власності, важливе місце займають і міжнародні договори та угоди. Як відомо, Радянський Союз із 1965 р. брав участь у Паризькій конвенції, а з 1978 р. — Договорі про патентну кооперацію. **26 серпня 1992 р. Кабінет Міністрів України офіційно заявив, що Україна продовжує своє членство у Всесвітній організації інтелектуальної власності та у всіх її органах, а також участь у Паризькій конвенції і Договорі про патентну кооперацію (РСТ)**. Тим самим було забезпечено безперервність участі нашої країни в універсальних міжнародних угодах у сфері інтелектуальної власності. Нині Україна бере участь у **Будапештському договорі про міжнародне визнання депонування штамів організмів з метою патентної процедури, Гаазькій угоді з міжнародної реєстрації промислових зразків, Міжнародній конвенції про охорону нових сортів рослин, а також Договорі Всесвітньої організації інтелектуальної власності з патентних прав**.

Паризька конвенція зобов'язує країни-учасниці Паризького Союзу забезпечити ефективний захист від недобросовісної конкуренції, тобто будь-якого акту конкуренції, який суперечить чесним звичаям у промисловості та торгівлі (ст. 10-bis). Вона зобов'язує також країни-учасниці Паризького Союзу передбачити заходи, які б давали змогу зацікавленим особам захищати свої права в адміністративному чи судовому порядку (ст. 10-ter).

2.2.2. Право на комерційні позначення

Регулювання правовідносин, пов'язаних з фірмовими найменуваннями, торговельними марками та географічними зазначеннями, здійснюється нормами, що містяться у низці законів України та у міжнародних договорах, в яких бере участь Україна.

Спеціальний закон, який би регулював правовідносини стосовно фірмових найменувань, у нас поки що відсутній. **ЦК України містить Главу 43**, якою передбачено положення щодо правової охорони фірмових (комерційних) найменувань. Зокрема, ст. 489 встановлюється, що правова охорона надається фірмовому найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Право інтелектуальної власності на фірмове найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи реєстрації прав на нього.

Окремі норми щодо фірмових найменувань містяться в ряді інших законодавчих актів. Так, **Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції»** розглядає використання чужого фірмового найменування як одну з форм недобросовісної конкуренції (ст. 4). **Закон України «Про захист прав споживачів»** зобов'язує всі комерційні організації мати вивіску із зазначенням фірмового найменування, якщо воно є (ст. 18). Відповідно до **Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»** не можуть бути зареєстровані як торговельні марки позначення, що відтворюють відомі на території України фірмові найменування, права на які належать іншим особам (ст. 6).

Відповідно до Перехідних положень Конституції України закони та інші нормативні акти, прийняті до набуття чинності цією Конституцією, є чинними в частині, що не суперечить Конституції України. Зберегло свою юридичну силу **Положення про фірму, затверджене ЦВК і РНК СРСР 22 червня 1927 р.** (далі – Положення про фірму 1927 р.). Не підлягає сумніву, що частина статей втратила чинність. За відсутності спеціального закону з правової охорони фірмових найменувань було б недоцільно відкидати нормативний акт, який містить чимало положень, придатних для застосування в сучасних умовах. Такими є, зокрема, норми, що розкривають в загальному вигляді структуру і зміст фірмового найменування, вказують дещо детальніше на права на фірмові найменування, визначають умови передачі власниками права на них іншим особам тощо.

В Україні діють також спеціальні закони з питань інтелектуальної власності. Це закони України **«Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»** і **«Про охорону прав на зазначення**

походження товарів», які, зокрема, містять Розділ під одним номером VI, що присвячений питанням захисту права на зазначені об'єкти права інтелектуальної власності.

Не менш важливе значення в цій сфері мають положення міжнародних договорів, які є складовою національного законодавства. Україна бере участь майже в усіх основних міжнародних договорах, які прямо або опосередковано стосуються правової охорони комерційних позначень. Нині **Україна є учасником Паризької конвенції, Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію торговельних марок, Протоколу до зазначеної Мадридської угоди, Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про закони щодо торговельних марок і Ніццької угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації прав на торговельні марки.**

Паризька конвенція містить положення, спрямовані на захист права інтелектуальної власності. Так, ст. 9, 10, 10-bis і 10-ter Паризької конвенції передбачають дії щодо захисту права на торговельні марки, фірмові найменування, географічні зазначення, а також щодо захисту від недобросовісної конкуренції.

Відповідно до ст. 9 Паризької конвенції будь-який товар, який незаконно містить торговельну марку або фірмове найменування, підлягає арешту при ввезенні цього товару в ті країни-учасниці Паризького Союзу, в яких ця торговельна марка або фірмове найменування мають законну правову охорону. Також арешту підлягає товар, який був виготовлений в країні із застосуванням незаконного маркування. Арешт товарів здійснюється відповідно до законодавства кожної країни на вимогу прокуратури або будь-якого іншого компетентного органу, а також на вимогу зацікавленої сторони. Аналогічні положення передбачено щодо незаконного прямого чи побічного використання неправдивих географічних зазначень або справжності існування особи виробника, промисловця чи торговця (ст. 10).

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Яким чином структуроване законодавство в Україні;
2. Розкрийте структуру книги четвертої Цивільного кодексу України;
3. Які акти загального законодавства України містять норми щодо права інтелектуальної власності;
4. Які норми щодо права інтелектуальної власності містить Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS);

5. Які в Україні діють спеціальні закони в сфері інтелектуальної власності;

6. Назвіть перелік законів України, що містять норми щодо права інтелектуальної власності;

7. Назвіть перелік міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності, учасником яких є Україна;

8. Надайте характеристику норм щодо захисту авторського права і суміжних прав, які містить Закон України «Про авторське право і суміжні права»;

9. Надайте характеристику норм щодо захисту авторського права і суміжних прав, які містять міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності, учасником яких є Україна;

10. Надайте характеристику норм, які містять законодавчі акти в Україні щодо захисту права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем та сорти рослин;

11. Надайте характеристику норм, які містять законодавчі акти в Україні щодо захисту права на комерційну таємницю;

12. Надайте характеристику норм щодо захисту права на результати інтелектуальної діяльності, які містять міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності, учасником яких є Україна;

13. Надайте характеристику норм, які містять законодавчі акти в Україні щодо захисту права на торговельні марки;

14. Надайте характеристику норм, які містять законодавчі акти в Україні щодо захисту права на фірмові найменування;

15. Надайте характеристику норм, які містять законодавчі акти в Україні щодо захисту права на географічні зазначення.

3. ПРАВА, ЩО НАБУВАЮТЬ СУБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Відповідно до ст. 418 ЦК України **право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності**, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається цим Кодексом та іншим законом.

Суб'єктами права інтелектуальної власності згідно із ст. 421 ЦК України є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору.

Ст. 423 ЦК України містить загальну норму щодо особистих немайнових прав інтелектуальної власності. Ними є:

- право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності;
- право перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;
- інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

В ст. 424 ЦК України міститься загальна норма щодо майнових прав інтелектуальної власності. Відповідно до цієї статті ними є:

- право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання;
- інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Розглянемо тепер особливості переліку немайнових та майнових прав в залежності від конкретних об'єктів права інтелектуальної власності.

3.1. Авторське право (право на літературні, художні та інші твори)

Автору твору належать особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені ст. 423 ЦК України, а також право:

- вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо;
- забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору;
- обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору;
- на недоторканість твору (ст. 438 ЦК України).

Що стосується переліку **майнових прав інтелектуальної власності на твір**, то він наведений в ст. 440 ЦК України. Це:

- право на використання твору;
- виключне право дозволяти використання твору;
- право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання;
- інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. При цьому, **використанням твору** відповідно до ст. 441 ЦК України є його:
 - опублікування (випуск у світ);
 - відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі;
 - переклад;
 - переробка, адаптація, аранжування та інші подібні зміни;
 - включення складовою частиною до збірників, баз даних, антологій, енциклопедій тощо;
 - публічне виконання;
 - продаж, передання в найм (оренду) тощо;
 - імпорт його примірників, примірників його перекладу, переробок тощо. Треба зазначити, що цей перелік дій не є вичерпним.

3.2. Суміжні права (права на виконання, фонограми, відеограми та програми організацій мовлення)

Виконавцеві твору відповідно до ст. 38 Закону України “Про авторське право і суміжні права” **належать такі особисті немайнові права:**

- вимагати визнання того, що він є виконавцем твору;
- вимагати, щоб його ім'я або псевдонім зазначалися чи повідомлялися у зв'язку з кожним його виступом, записом чи виконанням (у разі, якщо це можливо);
- вимагати забезпечення належної якості запису його виконання і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій суттєвій зміні, що може завдати шкоди його честі і репутації.

Виробнику фонограми, виробнику відеограми згідно із зазначеною вище статтею Закону України “Про авторське право і суміжні права” **належить немайнове право** зазначати своє ім'я (назву) на кожному носії запису або його упаковці поряд із зазначенням авторів, виконавців і назв творів, вимагати його згадування у процесі використання фонограми (відеограми).

Що стосується **організації мовлення**, то їй **належить немайнове право** вимагати згадування своєї назви у зв'язку із записом, відтворенням, розповсюдженням своєї передачі і публічним повторним сповіщенням її іншою організацією мовлення.

Перелік майнових прав інтелектуальної власності на зазначені об'єкти суміжних прав наведений в ст. 452 ЦК України. Ними є: право на використання об'єкта суміжних прав, а також виключне право дозволяти та право перешкоджати, у тому числі забороняти, неправомірне використання об'єкта суміжних прав.

При цьому, **використанням виконання** відповідно до ст. 453 ЦК України є:

- доведення виконання до відома публіки під час його здійснення;
- записування (фіксування) виконання під час його здійснення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та передачі виконання за допомогою технічних засобів;
- пряме чи опосередковане відтворення запису виконання будь-яким способом та у будь-якій формі;

- продаж та інше відчуження оригіналу чи примірника запису виконання;
- оренда оригіналу чи примірника запису виконання;
- забезпечення засобами зв'язку можливості доступу будь-якої особи до записаного виконання з місця та в час, обраних нею. Треба також зазначити, що цей перелік дій не є вичерпним.

Використанням фонограми, відеограми відповідно до ст. 454 ЦК України є:

- пряме чи опосередковане відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі фонограми, відеограми;
- продаж та інше відчуження оригіналу чи примірника фонограми, відеограми;
- оренда оригіналу чи примірника фонограми, відеограми;
- забезпечення засобами зв'язку можливості доступу будь-якої особи до фонограми, відеограми з місця та в час, обраних нею. Цей перелік дій також не є вичерпним.

Використанням передачі організації мовлення відповідно до ст. 455 ЦК України є:

- здійснення (трансляція, ретрансляція) передачі організації мовлення;
- записування (фіксування) передачі організації мовлення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та здійснення її за допомогою технічних засобів;
- відтворення запису передачі організації мовлення;
- представлення передачі організації мовлення публіці у місці, де встановлено вхідну плату. Треба також зазначити, що цей перелік дій не є вичерпним.

3.3. Право промислової власності

3.3.1. Право на результати інтелектуальної діяльності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин та комерційну таємницю)

Перелік особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, промислові

зразки, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин та комерційну таємницю повторює той, що наведений відповідно в статтях 423 та 424 ЦК України.

При цьому, **використанням винаходу та корисної моделі** відповідно до ст. 28 Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, **промислового зразка** відповідно до ст. 20 Закону України “Про охорону прав на промислові зразки” та **сорту рослин** відповідно до ст. 39 Закону України “Про охорону прав на сорти рослин” є:

- виготовлення продукту, виробу або матеріалу сорту рослин із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), промислового зразка чи сорту рослин, застосування такого продукту, виробу або матеріалу сорту рослин, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту, виробу чи матеріалу сорту рослин в зазначених цілях;
- застосування процесу, що охороняється патентом на винахід (корисну модель), або пропонування його для застосування на території України, якщо особа, яка пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди правовласника або, виходячи з обставин, це і так є очевидним.

Під використанням топографії інтегральних мікросхем відповідно до ст. 16 Закону України “Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем” слід розуміти:

- копіювання топографії;
- виготовлення інтегральної мікросхеми із застосуванням даної топографії;
- виготовлення будь-яких виробів, що містять такі інтегральні мікросхеми;
- ввезення таких інтегральних мікросхем та виробів, що їх містять, на митну територію України;
- пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж та інше введення в цивільний оборот або зберігання в зазначених цілях інтегральних мікросхем, виготовлених із застосуванням топографії інтегральних мікросхем, та будь-яких виробів, що містять такі інтегральні мікросхеми.

3.3.2. Право на комерційні позначення (право на торговельні марки, географічні зазначення та фірмові найменування)

Перелік майнових прав інтелектуальної власності на торговельні марки наведений в ст. 495 ЦК України і повторює той, що міститься в ст. 424 ЦК України. Що стосується переліку **майнових прав інтелектуальної власності на фірмове найменування**, то він наведений в ст. 490 ЦК України. Це право на використання фірмового найменування, а також право перешкоджати, в тому числі забороняти, іншим особам неправомірно використовувати фірмове найменування. **Перелік прав інтелектуальної власності на географічне зазначення** наведений в ст. 503 ЦК України. Це право на визнання позначення товару (послуги) географічним зазначенням, а також право на використання та право перешкоджати, в тому числі забороняти, неправомірне використання географічного зазначення.

При цьому, **використанням зазначених комерційних позначень** відповідно до статей 157, 159 та 160 Господарського кодексу України визнається застосування їх на товарах та при наданні послуг, на упаковці товарів, у рекламі, проспектах, рахунках, друкованих виданнях, на вивісках, під час показу експонатів на виставках і ярмарках, на бланках та в іншій документації, пов'язаній з впровадженням зазначених товарів і послуг в цивільний оборот.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Надайте перелік та характеристику суб'єктів права інтелектуальної власності;
2. Надайте перелік та характеристику особистих немайнових прав суб'єктів авторського права;
3. Надайте перелік та характеристику майнових прав суб'єктів авторського права;
4. Надайте характеристику поняття використання літературного, художнього та іншого твору;
5. Надайте перелік та характеристику особистих немайнових прав виконавця твору;
6. Надайте перелік та характеристику особистих немайнових прав виробника фонограми та відеограми;
7. Надайте перелік та характеристику особистих немайнових прав організації мовлення;
8. Надайте перелік та характеристику майнових прав суб'єктів суміжних прав;

9. Надайте характеристику поняття використання виконання;
10. Надайте характеристику поняття використання фонограми та відеограми;
11. Надайте характеристику поняття використання передачі організації мовлення;
12. Надайте перелік та характеристику особистих немайнових прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем та сорти рослин;
13. Надайте перелік та характеристику майнових прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин та комерційну таємницю;
14. Надайте перелік та характеристику майнових прав на комерційні позначення;
15. Надайте характеристику поняття використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка та сорту рослин;
16. Надайте характеристику поняття використання топографії інтегральних мікросхем;
17. Надайте характеристику поняття використання комерційних позначень.

4. ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

4.1. Поняття, форми, засоби та способи захисту права інтелектуальної власності

Однією з важливих умов успішного розвитку економіки держави є не тільки визнання за власниками права на результати інтелектуальної діяльності і комерційні позначення, а також особами, які їх правомірно використовують, визначених суб'єктивних цивільних прав, а й забезпечення надійного правового захисту цих прав.

Поняття “захист права інтелектуальної власності” включає передбачену законодавством діяльність відповідних державних органів по визнанню, поновленню прав, а також усуненню перешкод, що заважають реалізації прав та законних інтересів суб'єктів права в сфері інтелектуальної власності.

У загальному вигляді право на захист можна визначити як надану правомочній особі можливість застосування заходів правоохоронного характеру для відновлення її порушених прав чи таких, що оспоруються. Право на захист являє собою самостійне суб'єктивне право. Воно з'являється у суб'єкта права лише в момент порушення або оспорування його прав та охоронюваних законом інтересів і реалізується в рамках охоронних цивільних, кримінальних та адміністративних правовідносин, які виникли при цьому.

Предметом захисту є не тільки особисте немайнове або майнове право інтелектуальної власності, а й інтереси, що охороняються законом (ст. 16 ЦК України). Особисте немайнове або майнове право інтелектуальної власності та інтереси, що охороняються законом, є дуже близькими правовими категоріями і найчастіше збігаються, у зв'язку з чим вони не завжди розмежовуються в науковій літературі та на практиці. Як правило, в основі права інтелектуальної власності лежить той чи інший інтерес, для задоволення якого це право й надається правомочній особі. Водночас інтереси, що охороняються законом, в більшості випадків опосередковуються конкретними суб'єктивними правами, у зв'язку з чим захист права інтелектуальної власності становить і захист охоронюваних законом інтересів.

Суб'єктами права на захист є передусім самі автори результатів інтелектуальної діяльності, власники права на ці результати та комерційні позначення, а також спадкоємці та інші правонаступники.

Порушником права інтелектуальної власності є будь-яка фізична або юридична особа, яка не виконує вимог чинного законодавства, що регулює правовідносини в сфері інтелектуальної власності.

Захист права інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів здійснюється у передбаченому законодавством порядку, тобто із застосуванням належних форм, засобів і способів захисту.

Під формою захисту права розуміють комплекс внутрішньо узгоджених організаційних заходів щодо захисту права інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів.

Розрізняють дві основні форми захисту права інтелектуальної власності — юрисдикційну і неюрисдикційну.

Юрисдикційна форма захисту права інтелектуальної власності - це діяльність уповноважених державою органів по захисту порушених суб'єктивних прав чи тих, котрі оспоруються. Суть її полягає в тому, що особи, права і законні інтереси яких порушені, звертаються за захистом до державних чи інших компетентних органів, наприклад до суду, третейського суду, уповноважених вжити необхідні заходи для відновлення порушеного права і припинення правопорушення. В рамках юрисдикційної форми захисту права інтелектуальної власності у свою чергу виокремлюють загальний і спеціальний порядки захисту порушеного права інтелектуальної власності.

За загальним порядком захист права інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів здійснюється судом. Основна маса таких спорів розглядається місцевими судами. Якщо обидва учасники спірних правовідносин є юридичними особами, то спір, що виник між ними, підвідомчий господарському суду. За згодою учасників правовідносин в сфері інтелектуальної власності спір між ними може бути переданий на розгляд третейського суду. Як засіб судового захисту права інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів виступає позов, тобто звернена до суду вимога стосовно відправлення правосуддя, з одного боку, і звернена до відповідача матеріально-правова вимога щодо виконання покладених на нього обов'язків визнання наявності чи відсутності правовідносин, з другого. Судовий, або позовний, порядок захисту права інтелектуальної власності застосовується у всіх випадках, крім тих, що прямо передбачені в законодавстві.

Якщо право інтелектуальної власності порушене або оспорується, суд зобов'язаний прийняти і розглянути по суті позовну заяву. Відповідно до загального правила позов заявляється за місцем знаходження відповідача (ст. 125 Цивільного процесуального кодексу України), однак за згодою сторін територіальна підсудність справи може бути змінена (ст. 129 згаданого Кодексу). Дія позовної давності не поширюється на вимоги, що випливають з порушення особистих немайнових прав авторів об'єктів права інтелектуальної власності творів. Позови, пов'язані з порушенням майнових прав та охоронюваних

законом інтересів, можуть бути заявлені протягом трьох років від дати, коли позивач довідався або повинен був довідатися про порушення своїх прав.

Спеціальною формою захисту права інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів є адміністративний порядок їх захисту. Він застосовується як виняток із загального правила, тобто тільки в прямо передбачених законодавством випадках. Відповідно до закону потерпілий може звернутися за захистом свого порушеного права та інтересів до певного органу державного управління, вищого органу відповідача або Антимонопольного комітету України. Засобом захисту в даному разі є не позов, а скарга чи заява, порядок подання і розгляду яких регламентуються адміністративним законодавством. У рамках спеціальної юрисдикційної форми реалізується також кримінально-правовий захист права інтелектуальної власності.

Такий порядок захисту права інтелектуальної власності відповідає вимогам міжнародних договорів, зокрема вимогам Угоди TRIPS.

Неюрисдикційна форма захисту права інтелектуальної власності включає дії юридичних і фізичних осіб щодо захисту права інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів, які здійснюються ними самостійно, без звертання за допомогою до державних або інших компетентних органів (самозахист прав). Відповідно до ст. 19 ЦК України самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. При цьому, способи самозахисту мають відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням. Особа, право інтелектуальної власності якої порушене, може сама обирати способи самозахисту або ці способи самозахисту можуть встановлюватися договором. Маються на увазі, природно, лише законні засоби самозахисту, такі, наприклад, як відмова здійснити певні дії, передбачені укладеним договором про передачу майнових прав інтелектуальної власності або ліцензійним договором, відмова від виконання недійсного договору тощо.

Способи захисту права інтелектуальної власності і охоронюваних законом інтересів, які розглядаються в судовому порядку (в місцевих, господарських і третейських судах), **поділяються на цивільно-правові та кримінально-правові.**

Цивільно-правові способи захисту права інтелектуальної власності є передбачені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється визнання або відновлення порушеного права інтелектуальної власності, припинення

порушень, а також майновий вплив на порушників. Основна мета цивільно-правової відповідальності - не покарання за недотримання встановленого правопорядку, а відшкодування заподіяної шкоди.

Нарівні з цивільно-правовими способами захисту права інтелектуальної власності законодавство України передбачає також кримінально-правову відповідальність за деякі порушення цього права. **Кримінально-правова відповідальність відрізняється від цивільно-правової** тим, що порушник несе відповідальність перед державою, а не безпосередньо перед правовласником.

Питання про застосування судом тих або інших цивільно-правових способів захисту права інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів відповідно до ст. 16 ЦК України вирішується передусім у залежності від характеру порушеного права шляхом:

- визнання цього права;
- визнання правочину недійсним;
- припинення дії, яка порушує право;
- відновлення становища, яке існувало до порушення;
- примусове виконання обов'язку в натурі;
- зміна правовідношення;
- припинення правовідношення;
- відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Суд також може захистити право інтелектуальної власності та охоронювані законом інтереси іншим цивільно-правовим способом, що встановлений договором чи законом.

Що стосується кримінально-правових способів захисту права інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів, то вони відповідно до статей 50 і 51 Кримінального кодексу України застосовуються від імені держави за вироком суду у вигляді покарань до особи, винної у вчиненні злочину, і полягають у передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Такими видами покарань можуть бути: штраф; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; виправні роботи;

конфіскація майна; арешт; обмеження або позбавлення волі на певний строк.

Що стосується адміністративних способів захисту права інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів, то вони відповідно до статей 23 і 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення застосовуються у вигляді адміністративних стягнень, які є мірою відповідальності з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами. Такими видами адміністративних стягнень можуть бути: попередження; штраф; оплатне вилучення або конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; виправні роботи або адміністративний арешт.

Відповідно до ст. 100 Цивільного процесуального кодексу України **здатність мати процесуальні права та обов'язки (цивільна процесуальна правоздатність)** визнається за всіма громадянами України, а також за підприємствами, організаціями, установами тощо, які користуються правами юридичної особи. Згідно із ст. 101 зазначеного Кодексу здатність особисто здійснювати свої права в суді належить громадянам, які досягли повноліття, а також юридичним особам. При цьому, малолітня особа, тобто фізична особа, яка не досягла 14-ти років, має право здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної діяльності, що охороняються законом, однак не несе відповідальності за завдану нею шкоду (ст. 31 ЦК України). Права та законні інтереси малолітніх осіб, а також громадян, визнаних недієздатними, захищають у суді їх законні представники – батьки, усиновителі, опікуни чи піклувальники (ст. 101 Цивільного процесуального кодексу України). Неповнолітня особа, тобто фізична особа у віці від 14-ти до 18-ти років має право самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної діяльності, що охороняються законом (ст. 32 ЦК України), і самостійно відповідає за шкоду, завдану нею іншій особі, на загальних підставах (ст. 1179 ЦК України).

По питаннях захисту права інтелектуальної власності **кримінальній відповідальності підлягає фізична особа**, якій до вчинення злочину виповнилося 16-ть років, за умови, що вона під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними (статті 19 та 22 Кримінального кодексу України). **Такі саме норми щодо питань захисту права інтелектуальної власності містять статті 12 і 20 Кодексу України про адміністративні правопорушення.**

4.2. Адміністративно-правовий порядок захисту права інтелектуальної власності

Як уже зазначалося, цей порядок застосовується у вигляді виключення із загального правила, тобто тільки в прямо зазначених у законодавстві випадках.

Захист права інтелектуальної власності в адміністративному порядку здійснюється відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст. 51-2, 164-3, 164-9 та 164-13), Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Митного кодексу України та спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Відповідно до ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення права інтелектуальної власності тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції, а також обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення.

Згідно із ст. 164-3 зазначеного Кодексу незаконне копіювання форми, упаковки, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його фірмового найменування тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до сорока чотирьох неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, а також знарядь виробництва і сировини чи без такої. Крім того, отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця тягне за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

В ст. 164-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначено, що розповсюдження примірників аудіовізуальних творів чи фонограм, упаковки яких не марковані контрольними марками або марковані контрольними марками, що мають серію, яка не відповідає носію цього примірника, чи номер, який не відповідає даним Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок, тягне за собою накладення штрафу від десяти до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих примірників аудіовізуальних творів чи фонограм. Та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з вище зазначених правопорушень, тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих примірників аудіовізуальних творів чи фонограм.

В ст. 164-13 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначено, що порушення законодавства, яке регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Про вчинення зазначених вище адміністративних правопорушень відповідно до статей 254 і 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення **складається протокол уповноваженими на те посадовими особами:** органів внутрішніх справ (це стосується адміністративних правопорушень, зазначених у статтях 51-2, 164-3 та 164-9 зазначеного Кодексу) та органів Антимонопольного комітету України (це стосується адміністративних правопорушень, зазначених у ст. 164-3 зазначеного Кодексу). Крім того, протоколи про адміністративні правопорушення, зазначені в статтях 51-2, 164-9 та 164-13 Кодексу України про адміністративні правопорушення, можуть складати державні інспектори з питань інтелектуальної власності Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України. **Зазначений протокол надсилається органіві, уповноваженому розглядати справу про адміністративне правопорушення (ст. 257 Кодексу України про адміністративні правопорушення), яким відповідно до ст. 221 зазначеного Кодексу є районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд.**

Справи про адміністративні правопорушення розглядаються за місцем його вчинення (ст. 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення) в п'ятнадцятиденний строк з дня одержання судом протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи (ст. 277 зазначеного Кодексу). Розглянувши справу про адміністративне правопорушення, суд виносить постанову по справі (про накладення адміністративного стягнення або про закриття справи). Постанова суду про накладення адміністративного стягнення є остаточною, обов'язковою для виконання державними і громадськими органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами, а також не підлягає оскарженню в порядку провадження в справах про адміністративні правопорушення, за виключенням випадків, передбачених законами України (статті 283, 287 і 298 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

При висвітленні питань, пов'язаних з адміністративним порядком захисту права інтелектуальної власності, особливо потрібно виділити питання захисту від недобросовісної конкуренції. Згідно із ст. 1 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" **недобросовісною конкуренцією є будь-**

які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності.

До таких дій відповідно до статей 4, 5, 6, 7 16, 17 та 19 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції”, зокрема, відносяться:

- неправомірне використання чужого імені, фірмового найменування, торговельних марок, інших позначень, а також рекламних матеріалів, упаковки товарів, назв літературних, художніх творів, періодичних видань, географічних зазначень, що можуть привести до змішування з діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця), який має пріоритет на їх використання;
- введення в цивільний оборот під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін або зняття з товару позначень справжнього виробника;
- відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого господарюючого суб'єкта (підприємця) і введення цього виробу в цивільний оборот без однозначного зазначення виробника копії, що може привести до змішування з діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця). Це не поширюється на вироби, що набули правової охорони як об'єкти права інтелектуальної власності;
- здійснення реклами, яка містить порівняння з товарами, роботами, послугами або діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця);
- неправомірний збір, розголошення і використання комерційної таємниці. При цьому, чинне законодавство визначає поняття “неправомірний збір”, “неправомірне розголошення” та “неправомірне використання” комерційної таємниці. Неправомірний збір - це добування протиправним способом відомостей, які відповідно до законодавства України складають комерційну таємницю, якщо це завдало або могло завдати шкоди господарюючому суб'єкту (підприємцю). Неправомірне розголошення - це ознайомлення іншої особи з відомостями, які відповідно до чинного законодавства України складають комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало або могло завдати шкоди господарюючому суб'єкту (підприємцю). Неправомірне використання - це впровадження у виробництво або облік при плануванні чи здійсненні господарської діяльності неправомірно здобутих

відомостей, які складають відповідно до законодавства України комерційну таємницю.

У законодавстві України немає єдиного і чіткого визначення поняття комерційної таємниці. Вперше таке поняття з'явилося в Законі України "Про підприємства України". У цьому Законі зазначено, що підприємство має право не надавати відомості, що містять комерційну таємницю. При цьому перелік відомостей, що містять комерційну таємницю, визначає керівник підприємства. Це можуть бути відомості, що стосуються ринку (ціни, умови договору, прогноз збуту продукції, ринкова політика і плани, відносини із споживачами, чисельність агентів, канали збуту продукції тощо); про виробництво продукції (оцінка якості та ефективності, технологія і обладнання, рівень витрат, доставка, можливість проведення НДДКР тощо); про організаційні особливості і фінанси (головні проблеми та можливості їх вирішення, виявлення осіб, які ухвалюють ключові рішення тощо).

Вчинення дій, які визначаються законодавством України як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення Антимонопольним комітетом України штрафів, а також адміністративну, цивільно-правову та кримінально-правову відповідальність (ст. 20 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції").

Вчинення зазначених вище дій господарюючими суб'єктами – юридичними особами тягне за собою накладення Антимонопольним комітетом України штрафів у розмірі трьох відсотків виручки від реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг господарюючого суб'єкта за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф. У разі, якщо обчислення виручки господарюючого суб'єкта неможливе або виручка відсутня, то штраф накладається у розмірі до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 21 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції").

Вчинення зазначених вище дії юридичними особами, що не є господарюючими суб'єктами, тягне за собою накладання на них Антимонопольним комітетом України штрафів у розмірі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 22 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції").

Вчинення зазначених вище дій громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, а також громадянами, які не є підприємцями, в інтересах третіх осіб тягне за собою накладення адміністративного стягнення відповідно до чинного законодавства (ст. 23 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції").

Збитки, нанесені внаслідок вчинення зазначених вище дій підлягають відшкодуванню за позовами заінтересованих осіб у порядку,

визначеному цивільним законодавством України (ст. 24 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції”).

Якщо було встановлено факт неправомірного використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки або факт копіювання виробів, то заінтересовані особи можуть звернутися до Антимонопольного комітету України із заявою про вилучення товарів з неправомірно використаними позначенням або копій виробів іншого господарюючого суб'єкта (підприємця) як у виробника, так і у продавця. Цей захід захисту права застосовується, якщо можливість змішування з діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця) не може бути усунена іншим шляхом (ст. 25 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції”).

Власник права інтелектуальної власності може звернутися до Антимонопольного комітету України або його територіальних органів із заявою про вжиття заходів щодо захисту свого порушеного права. Засобом захисту в даному разі є не позов, а заява, яка подається в письмовому вигляді з додатком документів, що свідчать про порушення права інтелектуальної власності. Таку заяву необхідно подати упродовж шести місяців від дати, коли власник права інтелектуальної власності довідався або мав довідатися про порушення його права (ст. 28 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції”).

Відповідно до ст. 29 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” в процесі розгляду справи Антимонопольний комітет України має право вжити заходів для забезпечення виконання рішення, якщо невжиття таких заходів може ускладнити або зробити неможливим його виконання. **З метою забезпечення виконання рішення Антимонопольний комітет України може винести розпорядження про:**

- заборону особі, в діях якої передбачаються ознаки порушення (відповідачу), вчиняти певні дії;
- накладення арешту на майно або грошові суми, що належать відповідачу. Розпорядження Антимонопольного комітету України можуть бути оскаржені до суду заінтересованими особами у п'ятнадцятиденний строк з дня одержання копії розпорядження.

Згідно із ст. 30 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” **Антимонопольний комітет України у справах про недобросовісну конкуренцію може приймати обов'язкові для виконання рішення про:**

- визнання факту недобросовісної конкуренції;
- припинення недобросовісної конкуренції;

- офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей;
- накладання штрафів;
- вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням і копій виробів іншого господарюючого суб'єкта (підприємця);
- скасування або зміну центральними та місцевими органами державної виконавчої влади прийнятих ними неправомірних актів і розірванні укладених ними угод.

Рішення Антимонопольного комітету України можуть бути оскаржені до суду заінтересованими особами у тридцятиденний строк з дня одержання копії рішення (ст. 32 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції").

Окремо варто спинитися на питаннях, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності при переміщенні через митний кордон України контрафактних товарів. Світовою практикою контрафактними визнаються товари, які виготовлено і введено в цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності.

11 червня 2002 р. Верховна Рада прийняла новий Митний кодекс України, який містить розділ X "Контроль за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності". Ст. 1 Митного кодексу України визначає поняття "контрафактний товар", яке повністю відповідає визначенню такого товару світовою практикою.

Відповідно до Митного кодексу України **власник права інтелектуальної власності, який має підстави вважати, що при переміщенні товарів через митний кордон України порушується чи може бути порушене його право, яке охороняється в Україні, може подати заяву до Державної митної служби України про реєстрацію товарів, що виготовлені і введені в цивільний оборот із застосуванням об'єктів права інтелектуальної власності.** Державна митна служба України веде реєстр зазначених товарів, а порядок їх реєстрації, включаючи форму заяви власника права інтелектуальної власності, перелік інформації та документів, які додаються до заяви, порядок подачі та розгляду заяви, визначається Кабінетом Міністрів України. За реєстрацію цих товарів, продовження строку дії такої реєстрації, а також внесення змін до реєстру справляються митні збори. Інформація про зареєстровані товари надсилається до всіх митних органів України.

Якщо митний орган на основі даних реєстру товарів, виготовлених і введених в цивільний оборот із застосуванням об'єктів

права інтелектуальної власності, виявляє ознаки того, що товари, пред'явлені для митного контролю та митного оформлення, є контрафактними, їх митне оформлення призупиняється. Такі товари підлягають розміщенню на складах тимчасового зберігання або на складах митних органів.

Рішення про призупинення митного оформлення товарів строком на 15 календарних днів із можливістю наступного продовження не більше ніж на 15 календарних днів приймає начальник митного органу або особа, яка його заміщує. Не пізніше наступного робочого дня після дати прийняття рішення про призупинення митного оформлення зазначених товарів митний орган повідомляє власника права інтелектуальної власності про факт переміщення через митний кордон України цих товарів, а декларанта - про підстави призупинення їх митного оформлення, а також доводить до його відома найменування та адресу власника права інтелектуальної власності.

Якщо протягом строків призупинення митного оформлення контрафактність товарів буде підтверджена, митний орган відкриває справу про порушення митних правил, а товари - безпосередні предмети правопорушення - вилучаються з метою конфіскації. Якщо контрафактність товарів не буде підтверджена, вони підлягають митному оформленню у звичайному порядку. Відшкодування витрат, пов'язаних із призупиненням митного оформлення можливих контрафактних товарів, здійснюється за рахунок власника права інтелектуальної власності. Порядок відшкодування цих витрат встановлюється чинним законодавством.

Згідно зі ст. 345 Митного кодексу України ввезення на митну територію України або вивезення за межі цієї території з комерційною метою товарів з порушенням права інтелектуальної власності тягне за собою накладення штрафу на громадян у розмірі від десяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією контрафактних товарів, а на посадових осіб - від тридцяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією контрафактних товарів.

Власник права інтелектуальної власності та власник товарів, що виготовлені і введені в цивільний оборот із застосуванням об'єктів права інтелектуальної власності, у разі незгоди з рішенням митного органу вправі звернутися до суду за захистом своїх прав.

Треба зазначити, що більш детально питання, пов'язані із захистом права інтелектуальної власності на митному кордоні України, розкрито в постанові Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2001 р. за № 412, якою затверджено "Положення про порядок реєстрації та переміщення через митний кордон України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності".

Ще одним видом адміністративного порядку захисту права промислової власності, передбаченому в спеціальному законодавстві України в сфері інтелектуальної власності, є його захист шляхом звернення потерпілого до Апеляційної палати Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України (далі – Апеляційна палата). Апеляційна палата є колегіальним органом, який діє на підставі чинного законодавства України та Регламенту апеляційної палати, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 15 вересня 2003 року за № 622 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 вересня 2003 року за № 877/ 8198. Засобом захисту в даному випадку є заперечення, яке заявник, що не погоджується з рішенням Державного департаменту інтелектуальної власності стосовно набуття права інтелектуальної власності на винахід, торговельну марку чи інший об'єкт права промислової власності, подає до Апеляційної палати. Заперечення має стосуватися лише одного рішення і містити обґрунтування його неправомірності. До заперечення додається документ, який підтверджує сплату відповідного збору. В разі пропуску терміну подачі заперечення заявник може клопотати про його відновлення, підтвердивши наявність поважних причин і сплативши спеціальний збір за відновлення пропущеного строку.

За розпорядженням голови Апеляційної палати призначається колегія в складі трьох членів з визначенням головуючого на апеляційному засіданні для ведення справи. Заперечення розглядається згідно з Регламентом Апеляційної палати протягом двох місяців від дати одержання заперечення в межах мотивів, викладених апелянтом в запереченні та під час його розгляду. Строк розгляду заперечення продовжується за ініціативою апелянта, але не більше ніж на два місяці, якщо до його спливу буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. За результатами розгляду заперечення колегія Апеляційної палати приймає мотивоване рішення, яке набирає чинності після затвердження його наказом Державного департаменту інтелектуальної власності. Затвержене рішення Апеляційної палати надсилається апелянту не пізніше п'яти днів після його затвердження. До затвердження рішення колегії Апеляційної палати в місячний строк від дати його прийняття Міністр освіти і науки України може внести мотивований письмовий протест на це рішення. Підставами для внесення протесту можуть бути порушення норм чинного законодавства при прийнятті рішення колегії Апеляційної палати та порушення процедури розгляду заперечення. Протест розглядається новим складом колегії у місячний строк від дати його внесення. Рішення Апеляційної палати, прийняте за протестом, є остаточним і може бути скасоване лише судом. Рішення Апеляційної палати може бути оскаржене заявником у судовому порядку протягом двох місяців від дати його одержання.

Треба зазначити, що зазначені вище органи державного управління розглядають справи про адміністративні правопорушення на основі спеціальної процедури, яка є спрощеною в порівнянні з цивільним судочинством і виключає багато які процесуальні дії. Обсяг процесуальних гарантій тут значно вужчий судових. Так, далеко не завжди передбачена особиста участь заінтересованих осіб або їх представників у розгляді справи. Не є обов'язковим колегіальний розгляд спору. Законодавство може не регламентувати використання при розгляді справ в адміністративному порядку різних видів доказів, таких як свідчення свідків тощо. Свідки та експерти, що залучаються до участі в адміністративному процесі, не попереджаються про відповідальність за надання неправдивих свідчень або відмову від них. Головний же недолік полягає в тому, що відомчі органи, які розглядають справу, не користуються тією мірою автономності, яка надана судам. У своїх діях вони керуються не лише чинним законодавством, але й загальними директивами і конкретними вказівками органів управління.

4.3. Цивільно-правовий порядок захисту права інтелектуальної власності

Під цивільно-правовими способами захисту права інтелектуальної власності, що реалізуються, як правило, у юрисдикційній формі, розуміються закріплені законодавством матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється визнання та відновлення порушеного права інтелектуальної власності, а також вплив на правопорушника. Основний спектр матеріально-правових способів захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів наведений у ст. 16 ЦК України і був перелічений вище. Цей перелік доповнений у ст. 432 ЦК України, відповідно до якої **суд може постановити рішення, зокрема, про:**

- застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;
- зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;
- вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених в цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності;
- вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності;

- застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо цього порушення.

В спеціальному законодавстві України в сфері інтелектуальної власності також наводиться чимало способів цивільно-правового захисту права інтелектуальної власності. Треба сказати, що зазначені способи не вичерпують усіх можливих заходів, до яких може вдатися потерпілий для захисту своїх прав. Як вже зазначалося вище, право інтелектуальної власності за своєю природою є суб'єктивним цивільним правом, тому його захист може здійснюватися за допомогою всіх тих способів, які застосовуються, аби захистити суб'єктивні цивільні права. До таких способів можна віднести вимогу припинити чи змінити правовідносини, визнати недійсним ненормативний акт органу державного управління або місцевого органу державної виконавчої влади, який не відповідає чинному законодавству, відшкодувати моральну шкоду тощо.

Як правило, власник порушеного права інтелектуальної власності може скористатися не будь-яким, а якимось конкретним способом захисту свого порушеного права. Найчастіше він прямо визначений спеціальною нормою закону або впливає з характеру вчиненого правопорушення. Частіше, однак, власнику права інтелектуальної власності надається можливість вибору способу його захисту. Наприклад, коли в результаті порушення права інтелектуальної власності потерпілому заподіяні збитки, він вправі на власний розсуд вимагати або їх відшкодування в повному обсязі, або стягнення на свою користь доходу, одержаного порушником внаслідок порушення права, або виплати компенсації.

Варто зауважити, що при визначенні розмірів збитків, які мають бути відшкодовані особі, право інтелектуальної власності якої порушено, а також для відшкодування моральної шкоди суд зобов'язаний виходити із суті порушення, майнової і моральної шкоди, завданої особі, яка є власником права інтелектуальної власності, а також із можливого доходу, який могла б одержати ця особа. Це підтверджує і ст. 22 ЦК України, в якій зазначено, що **збитками є:**

- витрати, які особа, право інтелектуальної власності якої порушено, зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);
- доходи, які особа, право інтелектуальної власності якої порушено, могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена

вигода). При цьому, якщо правопорушник одержав у зв'язку з цим правопорушенням доходи, то розмір упущеної вигоди не може бути меншим від доходів, одержаних правопорушником. Також до розміру збитків додатково можуть включатися судові витрати та витрати, пов'язані з оплатою допомоги адвоката.

Моральна шкода відповідно до ст. 23 ЦК України, зокрема, полягає у приниженні честі, гідності, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи і відшкодовується грошми, іншим майном або в інший спосіб.

При визначенні розміру компенсації, яка має бути виплачена замість відшкодування збитків чи стягнення доходу, суд враховує обсяг порушення та умисел відповідача. Зокрема, ст.52 Закону України "Про авторське право і суміжні права" передбачено, що суд має право постановити рішення чи ухвалу про стягнення із порушника авторського права і (або) суміжних прав доходу, отриманого внаслідок порушення.

Власник права інтелектуальної власності має змогу звертатися для захисту свого порушеного права до судових процедур в порядку цивільного судочинства, а відповідач отримує право одержати письмове повідомлення про це звернення. Сторони під час слухання справи мають право на представництво, тобто можуть бути представлені в суді або при розгляді спору у компетентних органах незалежними представниками (адвокатами). При цьому процесуальне законодавство України не зобов'язує сторони бути особисто присутніми при розгляді справи. Цивільний та Господарський процесуальні кодекси України (відповідно ст. 10 та ст. 72) містять норми, за якими під час слухання справи суд має вжити заходи стосовно нерозголошення комерційної таємниці позивача і відповідача.

Норми законодавства України дозволяють судовим органам затребувати в однієї зі сторін, наприклад у відповідача, докази, які він має і які є достатні для того, щоб підкріпити суть позову, якщо останній переконає суд в існуванні таких доказів. При цьому, при розгляді зазначених доказів суди повинні забезпечити комерційну таємницю відповідача. Якщо одна із сторін без законних на те підстав відмовляє у наданні доказів або в доступі до необхідних матеріалів, суд має право прийняти остаточне рішення на підставі відомостей, що вже є у його розпорядженні.

Цивільне, митне законодавство України та законодавство з питань зовнішньоекономічної діяльності містить норми, за якими судові органи мають повноваження зажадати від будь-якої сторони утримуватися від порушення права інтелектуальної власності шляхом заборони передачі до торговельної мережі контрафактних товарів відразу після проходження такими товарами процедури митного

оформлення. Ці дії судових органів не повинні залежати від того, чи знав або міг знати потенційний порушник, що його майбутні дії будуть порушувати право інтелектуальної власності.

Аби не допустити зловживань з боку власника права інтелектуальної власності в конкурентній боротьбі в умовах ринкової економіки національне законодавство містить норми, які забезпечують права відповідача, якщо суд визнає претензії власника права неправомірними. Судовий орган може зажадати від власника права, що пред'являє незаконні вимоги, компенсувати відповідачеві шкоду, завдану в результаті такого недобросовісного здійснення свого права, а також понесені ним витрати на судове діловодство, у тому числі й на "розумні" гонорари адвокатам.

Завершуючи загальну характеристику цивільно-правових способів захисту права інтелектуальної власності, не можна не зазначити, що законодавством прямо передбачено спеціальні заходи, спрямовані на забезпечення позовів за цією категорією справ. Так, згідно зі ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» до завершення розгляду справи по суті суддя одноособово має право винести ухвалу про заборону відповідачеві, стосовно якого є достатні підстави вважати, що він є порушником авторського права і (або) суміжних прав, вчиняти до винесення рішення чи ухвали суду певні дії, а саме: виготовлення, відтворення, продаж, здавання в майновий найом, прокат, ввезення на митну територію України та інше передбачене законом використання, а також транспортування, зберігання або володіння з метою введення в цивільний оборот примірників творів, записаних виконань, фонограм, відеограм, програм організацій мовлення, щодо яких припускається, що вони є контрафактними. У разі наявності достатніх даних про вчинення таких порушень авторського права і (або) суміжних прав, за які передбачена кримінальна відповідальність, орган дізнання, слідства або суд зобов'язані вжити заходів для забезпечення розшуку і накладення арешту на: контрафактні товари; матеріали та обладнання, призначені для виготовлення і відтворення зазначених вище об'єктів авторського права і (або) суміжних прав; документи, рахунки та інші предмети, які можуть бути доказом вчинення протиправних дій.

Цивільний і Господарський процесуальні кодекси України (відповідно Глава 4-А та Розділ 5-1), а також Закон України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 53) містять норми, згідно з якими особа, яка має підстави побоюватись, що подача потрібних для неї доказів стане згодом неможливою або утрудненою, а також підстави вважати, що її право інтелектуальної власності порушене або існує реальна загроза його порушення, має право звернутися до суду з заявою про вжиття запобіжних заходів до подання позову. **Запобіжні заходи включають:**

- витребування доказів;
- огляд приміщень, в яких відбуваються дії, пов'язані з порушенням права інтелектуальної власності;
- накладення арешту на майно, що належить особі, щодо якої вжито запобіжні заходи, і знаходиться в неї або в інших осіб.

Заява про вжиття запобіжних заходів розглядається, не пізніше двох днів з дня її подання. У разі обґрунтованої вимоги особи, яка подала заяву про вжиття запобіжних заходів (далі – заявник), зазначена заява розглядається лише за участю заявника без повідомлення особи, щодо якої просять вжити запобіжні заходи. Суд має право вимагати від заявника додати до заяви будь-який наявний у нього доказ про порушення або загрозу порушення його права інтелектуальної власності. Суд може зобов'язати заявника забезпечити його вимогу заставою, достатньою для того, щоб запобігти зловживанню запобіжними заходами, яка вноситься на депозит суду. Розмір застави визначається судом з урахуванням обставин справи, але не повинен бути більшим від розміру заявленої шкоди.

Про вжиття запобіжних заходів суд постановляє ухвалу, в якій зазначає обрані запобіжні заходи, підстави їх обрання, порядок і спосіб їх виконання, розмір застави, якщо така призначена. Копії ухвали надсилаються заявнику та особі, щодо якої мають бути вжиті запобіжні заходи, негайно після її постановлення. У разі постановлення ухвали за участю заявника без повідомлення особи, щодо якої просять вжити запобіжні заходи, копія ухвали надсилається особі, щодо якої вжито запобіжні заходи, негайно після її виконання.

У разі відсутності підстав для вжиття запобіжних заходів, а також невиконання вимог щодо надання доказів, суд постановляє ухвалу про відмову в задоволенні заяви про вжиття запобіжних заходів.

Необхідно зазначити, що заявник повинен подати відповідну позовну заяву протягом десяти днів з дня постановлення ухвали про вжиття запобіжних заходів. Після подання заявником позовної заяви запобіжні заходи діють як способи забезпечення доказів або як способи забезпечення позову.

Ухвала про вжиття запобіжних заходів виконується негайно в порядку, встановленому для виконання судових рішень. У разі забезпечення вимог заявника заставою ухвала про вжиття запобіжних заходів виконується негайно після внесення застави в повному розмірі.

На ухвалу про вжиття запобіжних заходів, постановлену за участю заявника без повідомлення особи, щодо якої вжито запобіжні заходи, остання протягом десяти днів з дня отримання копії ухвали

може подати заяву про її скасування. При цьому, подання заяви про скасування ухвали про вжиття запобіжних заходів не зупиняє виконання ухвали про вжиття запобіжних заходів. Заява про скасування вжиття запобіжних заходів розглядається протягом трьох днів судом, який постановив ухвалу про їх вжиття. Неявка заінтересованих осіб не перешкоджає розглядові заяви. За результатами розгляду заяви суд постановляє ухвалу про залишення без змін ухвали про вжиття запобіжних заходів або її зміну чи скасування

Особа, винна у невиконанні ухвали про вжиття запобіжних заходів або в перешкоджанні її виконанню, за ухвалою суду може бути оштрафована, якщо ці діяння не тягнуть відповідно до закону кримінальну відповідальність. Крім того, заявник вправі стягнути з цієї особи збитки, завдані невиконанням ухвали про вжиття запобіжних заходів.

4.4. Кримінально-правовий порядок захисту права інтелектуальної власності

Законодавство України, як і багатьох інших держав, поряд із засобами цивільно-правового захисту права інтелектуальної власності, встановлює кримінальну відповідальність за його порушення. Розглянемо це питання окремо щодо об'єктів авторського права і суміжних прав, а також об'єктів права промислової власності.

4.4.1. Авторське право і суміжні права

Згідно із частиною першою ст. 176 Кримінального кодексу України (далі – КК України) **незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеогам і програм організацій мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо – та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у великому розмірі**, визнаються злочином і караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років чи позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеогам, програм організацій мовлення, а також знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення. При цьому, **матеріальна шкода вважається завданою у великому розмірі**, якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує

неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Треба зазначити, що дії, **передбачені у частині першій ст. 176 КК України, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі**, караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років чи позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з конфіскацією всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм організацій мовлення, а також знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення (частина друга ст. 176 КК України). При цьому, **матеріальна шкода вважається завданою в особливо великому розмірі**, якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. **Коли злочин вчиняється службовою особою з використанням службового становища щодо підлеглої особи**, то він карається штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців чи обмеженням волі на строк до двох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років (частина третя ст. 176 КК України).

Необхідно зазначити, що КК України містить ще дві статті, що стосується захисту авторського права і суміжних прав.

Це ст. 203-1 КК України, яка стосується питання щодо **порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, а також експорт і імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва. Якщо зазначені дії вчинено у великих розмірах**, то правопорушення карається обмеженням волі на строк до п'яти років. При цьому, **під великим розміром** слід розуміти вартість дисків для лазерних систем зчитування, а також експорт і імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва, що у три тисячі разів і більше перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Також КК України містить ст. 216, згідно з частиною першою якої незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених чи підроблених контрольних марок для маркування упаковок примірників аудіовізуальних творів та фонограм караються штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до чотирьох років. Частина друга ст. 216 зазначає, що ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, - караються штрафом від трьохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією товарів, промаркованих підробленими контрольними марками.

4.4.2. Право промислової власності

КК України містить чотири статті, які забезпечують кримінальну відповідальність за порушення права промислової власності.

Так, згідно із ст. 177 КК України злочином є **незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, географічного зазначення, топографії інтегральних мікросхем, сорту рослин, а також привласнення авторства на них або інше умисне порушення права на ці об'єкти**. Відповідно до ст. 229 КК України злочином є **незаконне використання торговельної марки, фірмового найменування та географічного зазначення або інше умисне порушення права на ці об'єкти**. При цьому, міри покарання за порушення права щодо зазначених об'єктів права промислової власності аналогічні тим, що наведені в ст. 176 КК України стосовно об'єктів авторського права і суміжних прав.

Як бачимо, у статтях 176, 177 та 229 КК України об'єктом злочину є право на використання результатів інтелектуальної діяльності чи комерційних позначень, яке належить до правомочностей майнового характеру, а також порушення, зокрема умисне, інших прав, зокрема права авторства, права на ім'я та права на захист репутації.

Об'єктивна сторона такого злочину полягає у вчиненні будь-якої дії, пов'язаної з незаконним використанням об'єктів права промислової власності, або інше порушення права на ці об'єкти. Склад злочину буде тоді, коли зазначеними діями спричиниться матеріальна шкода у великому розмірі, дії були вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також коли зазначеними діями спричиниться матеріальна шкода у особливо великому розмірі. Тому протиправні дії, які не входять до цього переліку, злочином не визнаються і тягнуть не кримінальну, а цивільно-правову або адміністративну відповідальність.

Таким чином об'єктивна сторона характеризується активними діями, а не бездіяльністю; матеріальною шкодою (в чітко визначених законом розмірах), повторним правопорушенням або вчиненням за попередньою змовою групою осіб та причинним зв'язком між діями та спричиненою матеріальною шкодою.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується прямим умислом. Це означає, що особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачає його суспільно небезпечні наслідки і бажає чи свідомо припускає їх настання. Вчинення зазначених у статтях 176, 177 і 229 КК України дій з неосторожності не утворює складу злочину. Суб'єктивна сторона такого злочину, крім умислу, характеризується певними мотивами і метою. Найтиповішими мотивами його скоєння є корисливість і кар'єризм. Мета злочину в більшості випадків збігається з його мотивами, хоча іноді набуває самостійного значення. Так, наприклад плагіат або використання

винаходу може бути здійснені з метою вступу до творчої спілки, захисту дисертації тощо. Мотиви порушення права промислової власності не мають значення для кваліфікації злочину.

Законодавство України встановлює кримінальну відповідальність за порушення права на комерційну таємницю (ст. 231 і 232 КК України).

За ст. 231 КК України **злочином є незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю**. Об'єктивна сторона цього злочину включає умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей (комерційне шпигунство), а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності. Склад даного злочину є матеріальним, тобто необхідно, щоб зазначені дії спричинили істотну шкоду суб'єкту підприємницької діяльності. Чи є шкода істотною, встановлюється судом, виходячи з усіх обставин справи і особи обвинуваченого. При визначенні розміру завданих потерпілому збитків враховуються пряма матеріальна шкода, витрати на відвернення шкідливих наслідків використання конфіденційних відомостей іншими суб'єктами підприємницької діяльності, збитки від зниження реалізації продукції чи попиту на послуги, затрати на перепрофілювання виробництва, збитки від зниження цін на товари та послуги тощо. Підрив ділової репутації суб'єкта господарювання на кваліфікацію злочину не впливає, але має враховуватись при призначенні покарання. Винний у скоєнні такого злочину карається штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі терміном до трьох років.

Злочином є також і розголошення комерційної таємниці (ст. 232 КК України). Його об'єктивна сторона полягає в умисному розголошенні комерційної таємниці без згоди власника права на неї особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності. До таких осіб належать працівники самого власника права на комерційну таємницю, а також працівники податкових і правоохоронних органів, банківських установ, органів виконавчої влади та інші особи, які згідно з чинним законодавством мають право на ознайомлення з відомостями, що становлять комерційну таємницю. Суб'єктивна сторона злочину характеризується тільки прямим умислом і корисливими чи іншими особистими мотивами. Корисливий мотив буде тоді, коли комерційна таємниця розголошується за винагороду. Іншими особистими мотивами можуть бути помста, неприязні стосунки, намір знищити конкурента у підприємницькій діяльності тощо. Якщо

вищеназваних мотивів немає, складу злочину також немає. Обов'язковою ознакою даного злочину є наслідки у вигляді істотної шкоди, заподіяної суб'єкту господарської діяльності, комерційну таємницю, право на яку йому належить, розголошено. Спричинення йому моральної шкоди, наприклад, підрив ділової репутації, складу злочину не утворює. Злочин вважається закінченим із моменту фактичного заподіяння суб'єкту підприємницької діяльності істотної матеріальної шкоди. Якщо ця шкода не є істотною, але матеріалами кримінальної справи встановлено, що у особи був намір заподіяти істотну матеріальну шкоду, її дії потрібно кваліфікувати як замах на вчинення злочину, передбаченого ст. 232 КК України. Даний злочин карається штрафом від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий термін. Притягнення винних до кримінальної відповідальності не виключає можливості потерпілих заявити цивільно-правові вимоги про відшкодування заподіяної шкоди.

Насамкінець, **необхідно зазначити, що провадження у кримінальних справах про порушення права інтелектуальної власності має низку процесуальних особливостей.** Насамперед вони є справами так званого приватного обвинувачення, тобто порушуються не інакше, як за заявою потерпілого. Щоправда, у виняткових випадках, коли справа набуває великого суспільного значення або якщо потерпілий через безпомічний стан, залежність від злочинця чи інші обставини не в змозі захистити свої права і законні інтереси, прокурор вправі порушити таку справу за власною ініціативою. Суд не може залишити без розгляду заяву потерпілого з мотивів малозначимості, відсутності доказів тощо. Відмова у порушенні кримінальної справи в усіх випадках має бути процесуально оформлена ухвалою судді з викладенням мотивів прийнятого рішення. Кримінальні справи про порушення права інтелектуальної власності не підлягають припиненню у разі примирення потерпілого і правопорушника, що в цілому не характерно для справ приватного обвинувачення. Провадження у цих справах здійснюється в загальному порядку. Попереднє розслідування проводять слідчі прокуратури.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Надайте характеристику поняття “захист права інтелектуальної власності”;
2. Надайте характеристику поняття “предмет захисту права інтелектуальної власності”;

3. Надайте перелік та характеристику суб'єктів на захист права інтелектуальної власності;
4. Які існують форми захисту права інтелектуальної власності;
5. Надайте характеристику поняття “юрисдикційна форма захисту права інтелектуальної власності”;
6. Надайте характеристику поняття “неюрисдикційна форма захисту права інтелектуальної власності”;
7. Надайте характеристику загального, тобто судового, порядку захисту права інтелектуальної власності;
8. Надайте характеристику спеціального, тобто адміністративного, порядку захисту права інтелектуальної власності;
9. Надайте перелік та характеристику цивільно-правових способів захисту права інтелектуальної власності;
10. Надайте перелік та характеристику кримінально-правових способів захисту права інтелектуальної власності;
11. Надайте перелік та характеристику адміністративних способів захисту права інтелектуальної власності;
12. Надайте перелік осіб, які мають правоздатність брати участь в цивільному, кримінальному та адміністративному розгляді справ щодо захисту права інтелектуальної власності;
13. Надайте характеристику норм Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо адміністративного порядку захисту права інтелектуальної власності;
14. Надайте характеристику адміністративного порядку захисту права інтелектуальної власності згідно з нормами законодавства України про захист від недобросовісної конкуренції;
15. Надайте характеристику адміністративного порядку захисту права інтелектуальної власності згідно з нормами митного законодавства України;
16. Надайте характеристику адміністративного порядку захисту права інтелектуальної власності згідно з нормами спеціального законодавства України в сфері інтелектуальної власності;
17. Надайте характеристику поняття “збитки за порушення права інтелектуальної власності”;
18. Надайте характеристику поняття “моральна шкода за порушення права інтелектуальної власності”;

19. Охарактеризуйте процедуру звернення власника права інтелектуальної власності до суду щодо порушення його права та процедуру розгляду судової справи;

20. Охарактеризуйте процедуру вжиття судом запобіжних заходів за зверненням власника права інтелектуальної власності щодо порушення його права;

21. Надайте характеристику кримінальної відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав;

22. Надайте характеристику кримінальної відповідальності за порушення права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем та сорти рослин;

23. Надайте характеристику кримінальної відповідальності за порушення права на комерційні позначення;

24. Надайте характеристику кримінальної відповідальності за порушення права на комерційну таємницю;

25. Процесуальні особливості при провадженні у кримінальних справах про порушення права інтелектуальної власності.

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Викладені положення законодавства України багато в чому подібні до механізмів захисту права інтелектуальної власності в інших країнах світу. Так, у більшості країн світу розгляд справ щодо порушення права інтелектуальної власності здійснюється як в адміністративному, так і в судовому порядку.

Розглядом справ в адміністративному порядку в багатьох країнах займаються відповідні компетентні органи, які приймають від власників права інтелектуальної власності заяви щодо порушення їхніх прав та розглядають ці заяви. Наприклад, митні служби США, Японії, Канади, Великої Британії, Фінляндії, Данії наділені відповідними повноваженнями щодо захисту права інтелектуальної власності на митному кордоні. Федеральна комісія із зовнішньої торгівлі та Федеральне бюро розслідування США вирішують питання щодо захисту права інтелектуальної власності на території країни. Цими проблемами займаються також різні служби, створені при міністерствах, зокрема при Міністерстві економіки в Нідерландах або при Міністерстві внутрішніх справ Російської Федерації.

Однак у більшості країн значна частина наведених спорів розглядається у судовому порядку. Навіть, якщо є бажання досягти мирного врегулювання спірного питання, можуть виникати ситуації, коли власник права розуміє, що він має подати позов проти порушника, щоб захистити свої ринки збуту товарів (які є та які мають бути). Зважаючи на те, що більшість таких справ пов'язано з суб'єктивними доводами, які необхідно оцінювати на підставі експертного висновку, а не з абсолютними фактами, зазначені порушення права інтелектуальної власності у багатьох країнах не розглядаються як кримінальні справи.

У справах про порушення права інтелектуальної власності власник цього права подає позов, заяву або скаргу, яка направлена проти передбачуваного порушника. В цьому позові власник права зазначає характер передбачуваного порушення та засоби захисту, які він витребує. У більшості випадків витребується судова заборона на призупинення дій передбачуваного порушника, а також подається клопотання щодо відшкодування збитків. Відповідач, як правило, приймає позов до відома і повідомляє, що він має намір захищатися. Якщо він цього не робить, то особа, яка подала позов, отримує право на судові рішення.

При винесенні своїх рішень, які є обґрунтованими, суддя може прийняти різні ухвали. В доповнення до судової заборони щодо порушення права інтелектуальної власності суд може також присудити відшкодування збитків, тобто компенсацію упущених продаж і втрату ринків у результаті протиправних дій. Як альтернатива власникові права

може бути присуджений весь дохід, який отримав порушник права інтелектуальної власності у результаті протиправної діяльності. Можуть бути також прийняті постанови, яка зобов'язує порушника передати власникові права всю контрафактну продукцію, або постанови про її знищення.

Як було наведено вище, позови щодо порушення права інтелектуальної власності у більшості випадків є цивільно-правовими заходами. Однак особливо у випадках порушення права на торговельні марки або порушення авторського права і (або) суміжних прав можуть виникати також серйозні кримінальні злочини, пов'язані із введенням в цивільний оборот контрафактних товарів. Продавець таких товарів може свідомо виготовляти та розповсюджувати зазначені товари.

Є декілька шляхів, по яких зазначені товари потрапляють у поле зору компетентних органів. Власники права інтелектуальної власності самі можуть дізнатися про розповсюджувачів або торговців, які продають зазначені товари, і довести ці факти торгівлі до відома компетентних органів. Контрафактні товари можуть також бути виявлені співробітниками компетентних органів, які спеціально уповноважені відповідно до чинного законодавства вживати заходів щодо торговців такими товарами.

У більшості провідних країн світу торговці контрафактними товарами можуть понести суворе покарання, включаючи конфіскацію всіх зазначених товарів, що є звичайною практикою. Як правило, контрафактними товарами займається поліція, що вживає заходів на підставі заяви або скарги від законного власника права інтелектуальної власності. У більшості випадків їй потрібно не більше доби після отримання попередження, щоб одержати ордер і провести відповідну перевірку.

Одним із заходів, які вживаються щодо контрафактних товарів, є їхній арешт на митних постах. Якщо власникові права інтелектуальної власності стає відомо, що партія зазначених товарів буде ввозитися до даної країни, він може попередити митну службу, яка в більшості провідних країн відстежує зазначені товари на митному кордоні та накладає на них арешт. Після цього можна подати позов до суду проти власника зазначених товарів.

Аналізуючи норми національного законодавства України з питань захисту права інтелектуальної власності, можна зробити висновок, що воно в основному відповідає положенням міжнародних угод і дає можливість вирішити проблему сумісності правового поля України з правовим полем країн-учасниць СОТ, країн-учасниць Європейського Союзу та інших впливових групвань.

Практичне здійснення правових норм національного законодавства ґрунтується на розбудові відповідної інфраструктури. Для цього в Україні створений та функціонує урядовий орган державного управління, який забезпечує координацію діяльності, пов'язаної з набуттям, здійсненням та захистом права інтелектуальної власності в Україні – Державний департамент інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України. Зокрема, у складі Держдепартаменту утворено підрозділ державних інспекторів з питань інтелектуальної власності, які активно працюють в усіх регіонах України, здійснюючі перевірки суб'єктів господарювання щодо правомірності використання ними об'єктів права інтелектуальної власності.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 травня 2003 року № 258-р **визначені повноважні органи в Україні, відповідальні за питання захисту права інтелектуальної власності.** Такими органами визначені Міністерство освіти і науки України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Державна податкова адміністрація України, Генеральна прокуратура України, Міністерство культури і мистецтв України, Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва та Державна митна служба України. Зазначені органи державної влади підписали спільний наказ “Про затвердження Програми скоординованих дій правоохоронних та контролюючих органів по боротьбі з незаконним виробництвом, розповсюдженням і реалізацією аудіо - і відеопродукції, компакт-дисків та інших об'єктів інтелектуальної власності” від 21.05.03 р. № 10\527\193\240\72-103 вих.\271\62\343. На цей час здійснюється активне співробітництво зазначених правоохоронних та контролюючих органів згідно з визначеними у Програмі основними напрямки щодо проведення єдиної політики у боротьбі з порушеннями права інтелектуальної власності на всій території України. Для контролю за станом реалізації Програми функціонує Координаційна Рада, яку очолює голова Державного департаменту інтелектуальної власності.

Одним із важливих питань є забезпечення ефективного судового захисту права інтелектуальної власності. З 1 березня 2003 року у **Вищому господарському суді України та в апеляційних господарських судах почали діяти спеціалізовані судові палати з розгляду справ, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності.** Запроваджено також відповідну спеціалізацію суддів у місцевих господарських судах.

Таким чином, на сьогоднішній день в Україні створена нормативно-правова база з питань захисту права інтелектуальної власності, що відповідає міжнародним стандартам, та забезпечено запровадження механізмів реалізації правових норм стосовно цього захисту. Власник права інтелектуальної власності має всі підстави

здійснювати своє право на захист в адміністративному або судовому порядку шляхом звернення до відповідних органів державної виконавчої влади або до суду.

Все вище сказане надає можливість Україні інтегруватися в світовий ринок інтелектуальної власності і бути визнаною найвпливовішими міжнародними угрупованнями, насамперед СОТ і Європейським Союзом.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Надайте характеристику механізмів захисту права інтелектуальної власності в розвинутих країнах світу;

2. Яка інфраструктура створена в Україні для забезпечення реалізації норм законодавства щодо захисту права інтелектуальної власності.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Галянтич М. Адміністративно – правовий захист прав суб'єктів промислової власності. // Інтелектуальна власність. – 2001. - № 1 – 2. – С. 14 – 16.
2. Жаров В. О. Інтелектуальна власність в Україні: правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав. –К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 2000. – С. 188.
3. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. — Наук.-практ. вид.: У 4-х т. // За заг. ред. О. Д. Святоцького. — К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 1999. — 1968 с.
4. Інтелектуальна власність як джерело якісного розвитку: Загальний огляд для малих і середніх підприємств/ За редакцією М. В. Паладія. – К., - 2003.
5. Кавасс І., Скрынька Д. Защита интеллектуальной собственности и ТРИПС / Інтелектуальна власність. – 1999. - № 6. – с. 5-15.
6. Коментар до Конституції України. Науково-популярне видання. — Інститут законодавства Верховної Ради України. — К. — 1998. — 412 с.
7. Конституція України. Офіційне видання. К.: Право, 1996. — 63 с.
8. Лисицький М. Антимонопольне законодавство як засіб захисту авторського права та суміжних прав / Інтелектуальна власність. – 1999. - № 8. – с. 14-20.
9. Основи інтелектуальної власності. – К.: Юридичне видавництво “Ін Юре”, 1999. – 578 с.
10. Святоцький О. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності у судовому порядку / Інтелектуальна власність. – 1999. - № 3-4. – с. 13-18.
11. Цитович Л. Уголовно–правовые аспекты защиты авторских прав. // Интеллектуальная собственность. - 2001. - № 10. – С. 33 – 35.
12. Charles Oppenheim. The East European countries and TRIPS // Intellectual Property Quarterly. — Sweet & Maxwell. — London, 1997. — P. 254.
13. Implication of the TRIPS Agreement on treaties administered by WIPO. — Geneva: WIPO, 1997. — P. 83.
14. Introduction to the Basic Notion of Intellectual property and the enforcement under the TRIPS Agreement. Document prepared by the International Bureau of WIPO. — WIPO/IPR/PKT/97/1.
15. Jones & Askew. Patents, Trademarks and Copyrights. // Code of Federal Regulations. — 1993. — № 37. — P. 583.

Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності. Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності. Навчальний посібник. – К.: ЗАТ “Інститут інтелектуальної власності”, 2003. – 64 с.

Комп'ютерна верстка

С.М. Болелій

Відповідальний за випуск О.О.Бєлай

Підписано до друку 18.11.2004.

Формат 60x84/8

Набір комп'ютерний. Наклад 100 примірників
Інститут інтелектуальної власності і права,

03035, Київ-35, вул. Урицького, 45

Надруковано ЗАТ

"Інститут інтелектуальної власності і права"